

GÜNEŞLİ RÜZGÂRI NÂZİM'İN

Vera Tulyakova Anlatıyor

Refik Durbaş

"

İstanbul Barosu Çalışmaları
Kemal Türkler Kütüphanesi'nden
kütüphanemizin sim babasının
Seygüla -

**GÜNEŞLİ
RÜZGÂRI
NÂZİM'İN**

Vera Tulyakova Anlatıyor

10.2.2011

7

Refik Durbaş

Daktylos - Sanat
Kültür-Sanat Dizisi - 1
1. Baskı, Şubat 2009, İstanbul
ISBN: 978-605-5968-13-7

Bu kitabın yayım hakkı, Daktylos Basım Yayın Dağıtım Pazarlama Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Fikir ve Sanat Eserleri Yasası uyarınca kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Yayımcının yazılı izni alınmadan kitabın tamamı ya da bölümleri basılamaz, disket, video, fotokopi vb. ile çoğaltılamaz.

© Refik Durbaş, 2009

© Daktylos Yayınevi, 2009

(Kitapta kullanılan fotoğraflar Refik Durbaş arşivinden alınmıştır.)

Güneşli Rüzgârı Nâzım'ın **Vera Tulyakova Anlatıyor**

Refik Durbaş

Yayın Yönetmeni:
Beste Atvur

Editör:
Efe Duyan

Kapak Resmi:
Murat Turan

Teknik Sorumlu ve Uygulama:
Gülay Saday

Baskı:
Kayhan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok, No: 244, Topkapı / İstanbul
Tel.: 0212 612 31 85

Daktylos Yayınevi
Şehit Muhtar Mahallesi
Süslü Saksı Sokak No: 17, Kat:4
Beyoğlu / İstanbul
Tel. / Faks: 0212 244 10 88

www.daktylosyayinevi.com
bilgi@daktylosyayinevi.com

GÜNEŞLİ RÜZGÂRI NÂZIM'IN

Vera Tulyakova Anlatıyor

Refik Durbaş

dakty
102

İçindekiler

Önsöz: Nâzım'ı Dinlemek	7
VERA TULYAKOVA ANLATIYOR	9
Sunuş	11
Uykudan Uyanan İstanbul'da	12
Babam Savaşta Öldürüldü	14
Genç Bir Kızdım	16
Ayazlı Bir Aralık Ayında	17
Haber Beklerdi Türkiye'den	19
Kimseden Korkusu Yoktu	22
Yaşadığı Ev Türkiye'nin Artık	23
Sloganı Her Zaman Özgürlüktü	25
Trajik Bir Hayatı Vardı	26
Yaramaz Bir Çocuk Gibiydi	28
Karakteri, Muhalif Olmaktı	29
Yaşadığımdan Utandığım Bir Şey Yok	30
Çok Kıskanç Bir Erkekti	31
Mayakovski'nin Öğrencisi Değildi	33
Türkiye'ye Âşık Etmişti Beni	35
Her Zaman Değişmeyi Severdi	36
İlk Oyunları Bulundu	37
Şiirleri Dünyanın 58 Dilinde...	38
İnsanlar Acıya Çabuk Alışıyor	39
Her Yere Işık Gibi Girerdi	40
Nâzım Aramızda Yaşıyor	41
Hiç Yabancılık Çekmedim İstanbul'da	43
Nâzım da Gelmeliydi İstanbul'a	44
Türk Pasaportu Kapanmayan Yarasıydı	45
NÂZIM HİKMET'İN İZİNDE	47
Adı Ayrılığın Adı, Hasretin, Bir de Gurbetin	49
Nâzım Hikmet "Yurttaşlık Hakkı"nı İstiyor	55
Nâzım Hikmet'e Hoşgörü	58
Şair, (yine mi) Cezaevi Kapısında?	60
Moskova'nın Görünen Yüzü	63
Rus Devrimi'nin Başlangıç Noktası: Petersburg	69

Söz ve Ses Nâzım İçin Birleşti	74
Nâzım, Hasretinin Resmine Durdu	76
Ressam Ve Nefreti...	79
Yazarlığın Eteklerinde...	81
Anılar Yaşamaya Başlayınca...	83
Nâzım, Hep Tartışılacak mı?	85
Yatar Bursa Kalesi'nde...	88
Rady Fish	90
Şairin Kibrit Suyu ile İntiharı	92
Orhan Seyfi, Şairleri Jurnal mı Etti?	94
Yurttaşlığını Şarkıları da Belgeliyor	95
Tarabya Oteli'ne Hüzünlü Bir Hoşçakal	97
Nâzım'ın Güneşli Rüzgârı Soldu	99

Önsöz

Nâzım'ı Dinlemek

Türkiye'de üzerine Nâzım Hikmet kadar çok yazılmış bir başka edebiyatçı yok. Bu külliyatın önemli bir bölümü ise, dikkat çekici biçimde, Nâzım'ın yaşamına odaklanan metinler. Nâzım şiirleriyle olduğu kadar, yaşamıyla da pek çok tartışmaların merkezinde duruyor. Şiiriyle yaşamı arasındaki özel ilişki biçiminin, yaşamına yönelik ilginin kaynaklarından biri olduğu düşünülebilir, ama bu tek başına yeterli değil. Nâzım Hikmet'in toplumsal ve siyasal gelişmeler karşısındaki tavrı, bugün hâlâ güncel tartışmalarda kendine yer bulabiliyor.

İlginç değil mi? İlginç, ne güzel ve çok yazık!

Türkiye edebiyatının kuraklaştığının belirtilerinden de biri değil mi bu durum? Ama ne mutlu Nâzım'a, şiirleri kadar tavrı da güncelliğin tam ortasında.

Nâzım Hikmet'in, yıllarca uydurma suçlardan hapse yatmış, sonunda da vatandaşlıktan çıkarılmış olmasına rağmen, ülkesine ve toprağına duyduğu sevgi ve siyasi bağlılık, Cumhuriyetin tasviye tehlikesi karşısında kaldığı bir dönemde, önem taşıyor olabilir mi?

Orta Doğu'da savaşlar bitmek bilmez, Türkiye ise bu kirli tabloda kendine yer kapmaya çalışırken, Nâzım Hikmet'in "Kimi öldürmeğe gidiyorsun Ahmet/ Bu toprakta gerçekleşen kendi hasretini mi?" diyerek Kore Savaşına karşı aldığı tavıra ve kendi ülkesinin askerine "Teslim ol" diye seslenebilecek bir siyasi cesaretine bugün de ihtiyaç duymuyor muyuz?

Sovyetler Birliği'nin çözülmüş, tarihin sona erdiği ilan edilmişken; sosyalizm kavramının demode bulunduğu, işçi sınıfı kültüründen utanılmaya başlandığı dönemlerde, Nâzım Hikmet'in İvan İvanoviç'te incelikli biçimde eleştirdiği reel sosyalizme yüreği ve aklıyla nasıl bağlandığı bugün bile önemli değil mi?

Nâzım Hikmet'in kimliği, bugün hâlâ pek çok değeri ve erdemi simgeliyor. Bu yüzden de sürekli bükülmeye çalışılıyor. Yok

aslında Sovyetler'de mutlu değildi, yok Cumhuriyet diktasını ona yapılanlar kadar hiçbir şey kanıtlamaz, yok kadınlara çok düşkündü, yok ülkesini sevseydi asla kaçmazdı... Ama Nâzım kavgaya alışıksı biridir.

Şimdilerde vatandaşlığı tartışılıyor Nâzım'ın. Vatandaşlığa kabul edilmesi önemliydi, ama bir formaliteden ibaret olmamalıydı. Korkunç bir biçimcilik çağında yaşıyoruz ve Nâzım'ın şiiri biçimciliğin en büyük düşmanlarından olsa gerek?

Refik Durbaş'ın yazıları ve Vera Tulyakova ile yaptığı uzun sohbet, ağırlıklı olarak Nâzım'ın Sovyetler Birliği yılları üzerine yoğunlaşıyor ve bu soruları gündeme getiriyor. Okurken, Nâzım Hikmet'in memleket hasretine üzülüyor, diğer yandan Sovyetler'de (en sonunda) rahat ettiğine seviniyoruz. Vera ile yaşadığı aşk için sevinç duyuyor, diğer yandan Sovyetler döneminin (acıyla tatlıyla) hayatımızdan çıktığına üzülyoruz. Vera'nın Nâzım Hikmet'e olan bağlılığının yıllar içinde hiç azalmamış olmasından heyecanlanıyor, diğer yandan sosyalizme olan mesafesine şaşırıyoruz. Nâzım ile ilgili kişisel anılarını dinlemek güzel, ama Nâzım Hikmet'in Sovyetler Birliği'ne ilişkin düşünceleri üzerine aktarılanlar başka metinlerle çelişmiyor değil. 1950'lerin aşkına ve sosyalizmine on yıllar sonra bakıldığında, bakılan günün etkisinin fazlasıyla sinmemesi imkansız. Vera, yıllar içinde aşkını içinde beslemiş ve büyütmüş, sosyalizme inancının ise yavaş yavaş sönmeye izin vermiştir. Sovyetler Birliği'nin çözülüşüne giden süreçte, kuşağının ortak bir eğilimidir bu. Ve anıları okurken bu iki tarihsel dönemin izlerini takip etmek, metne başka bir boyut kattığı gibi, entelektüel bir kazıcılık çabasını da gerekli kılıyor.

Metinler bizi kederle umudun iç içe geçtiği, Nâzım'ın şiirlerinden gündelik hayatına, siyasi cesareti ve kararlılığından 20. yüzyılın acılı tarihine, Sovyetler Birliği'nin tarihsel güzelliğinden yaşadığımız çağın umut arayışlarına kadar, engebeli, karman çorman ama çekici ve apaydınlık bir düşünce dünyasına sürüklüyor.

Nâzım Hikmet'i dinlemenin her çağda ayrı bir önemi, ayrı bir değeri ve ayrı güzelliği olsa gerek. Önemli bir kısmı yayımlanmış bu metinlerin bir arada yeniden anlam kazanabilmesinin nedeni de bu. 21. yüzyıla hoş geldin Nâzım!

VERA TULYAKOVA ANLATIYOR

SUNUŞ

Nâzım Hikmet'in son eşi Vera Tulyakova Hikmet, 9. TÜYAP Kitap Fuarı dolayısıyla Cem Yayınevi'nin konuğu olarak on günlüğüne İstanbul'a geldi.

Nâzım'ın "hasretimin şehri" dediği İstanbul'a ilk geliyordu bu Vera'nın. Kendi deyişiyle de "turistik bir gezi" değildi yaptığı.

Bu yüzden çok istediği halde Nâzım'ın yaşadığı İstanbul'u pek içine sindirerek gezemedi bile...

On gün süresince Vera ile aradan otuz yıla yakın bir süre geçmesine karşın hep Nâzım Hikmet'i konuştuk, nasıl tanıştıklarını, şairin bir gününü nasıl geçirdiğini, neleri sevip sevmediğini, bir de elbette İstanbul'u...

Bu konuşmaların çevirisinde büyük yardımlarını gördüğüm Türkolog Vera Feonova ile Ataol Behramoğlu ve Mehmet Özgül'e teşekkürü bir borç biliyorum.

Söz artık Vera Tulyakova Hikmet'in...

Onun adına bir anlamda da Nâzım Hikmet'in...

(Kasım 1990)

UYKUDAN UYANAN İSTANBUL'DA

"1955 yılının ayazlı bir aralık ayında karşılaştık."

Nâzım Hikmet'in son eşi Vera Tulyakova Hikmet, Nâzım Hikmet ile ilk kez yüz yüze gelişini böyle anımsıyor.

"Ayazlı aralık" ayının üzerinden tam otuz beş yıl geçmiş, Nâzım aramızdan ayrılalı ise yirmi yedi yıl olmuş...

Vera, on günlük bir gezi için ilk kez İstanbul'da.

Nâzım'ın "*uykudan uyanan büyük İstanbul*"unda...

Uçaktan ineli daha iki saat bile olmamış...

Valizini otele bırakır bırakmaz soluğu hemen Salacak'ta, Boğaz'ı gören bir meyhanede alıyor...

Pencerenin önünde oturuyor Vera. Ama gözleri Boğaz'ın sularında ışıldayan yakamozlarda.

Sesi, gerçekten ince mi, yoksa heyecandan mı böyle konuşuyor, kestirmek mümkün değil.

Peki, Nâzım Hikmet'in ömrünün sonbaharında tanıştığı, beş yıl evli kaldığı, son şiirlerinde sık sık "*saçları saman sarısı, kirpikleri mavi*" diye mısralar düşürdüğü bu kadın kim?

İstanbul'da kalacağı on gün içinde herkesin "Nâzım'ın son eşi" olarak bağrına basmak isteyeceği bu kadın nasıl bir insan?

Yaşamı, Nâzım ile mi sınırlı yalnızca?

Nâzım'dan önce ve sonrasında nasıl bir hayatın izini sürdü?

İşte karşımda oturuyor. Oldukça şişmanlamış, saçlarının saman sarısı biraz sararmış, kirpiklerinin mavisi de...

Ama her "ince" kadın gibi doğum tarihini atlayarak konuşmaya başlıyor:

"Moskova'da doğdum. Annem Volga ırmağının üzerinde bulunan Saratov kentinden. Hem annem, hem babam ailelerinin son çocuklarıydı. Yani orılar doğdukları zaman büyük abileri, ablaları üniversite öğrencisi imişler.

Annem, babamla evlenince Moskova'ya gelmişler. Babamın annesi, yani babaannem çok kültürlü bir kadındı. Eski Rus kültürleri ile çok yakın bir ilişki içindeydi. Bu yüzden 1917 Devrimi'nden önceki eski Rus ailelerinde olduğu gibi çocuklarını öyle eğitmek isterdi. Onun bu isteği üzerine bana bakmak ve eğitmek üzere bir kadın tutuldu. Bu, Alman asıllı çok iyi bir kadındı, yaşlıcaydı. On üç yaşına kadar bana bakan ve eğiten işte bu kadındır."

"Adını anımsıyor musunuz?" diye soruyorum.

"Adı Antonina Aul'du. Ama ben ona 'Büyükannem Aul' dedim. Annem hiç karışmazdı onun yaptıklarına. Örneğin Aul, kurbağa yedirirdi bana, ısırgan otundan çorba yapardı. Annem ise bunları gördükçe neredeyse bayılacak duruma gelirdi. Çünkü bu tür yemekler ona yabancıydı. Ama ne olursa olsun yine de karışmazdı Aul'un yaptıklarına."

- Başka kardeşiniz var mıydı, yoksa tek kızı mıydınız ailenin?

"Evet" diye yanıtlıyor Vera Tulyakova, "Ailenin tek kızı idim."

BABAM SAVAŞTA ÖLDÜRÜLDÜ

Sonra çocukluğunu anımsaya çalışarak durup düşünüyor. Elli yıl öncesinin anılarında yol almaya çalışır gibi...

"İkinci Dünya Savaşı patladığı zaman bizi Moskova'dan uzakta bir Tatar köyüne göndermişler ve büyükannem Aul da bizimle birlikte gelmiş. 1943 yılında babam savaşta öldürüldü. Çok iyi hatırlıyorum, babam cepheden çok güzel mektuplar yazardı. Çevremizde sürekli ağlayanları görürdüm. Bu mektupları okudukça sanki çevremizdeki bu insanların başına bir bela gelmiş de babama hiçbir şey olmamış diye düşünürdüm. Babama karşı işte böyle bir duygu içindeydim."

- Babanızın ölüm haberi nasıl geldi?

"Babamın ölüm haberi geldiğinin ertesi sabahı, büyükannem Aul, her zaman olduğu gibi 'guten morgen' dedi. Bu sözü duyar duymaz Aul'a bağırmaya başladım, 'Bir daha katillerin dilinden hiçbir sözcük duymak istemiyorum' diye... Aul, hiçbir şey söylemedi. Yalnızca kısa bir süre sonra, 'Bu kız artık büyümüş, artık ayrılmalıyız' dedi. Sanırım öfkemi anlamıştı. Aslında ben bu olayı unutmuştum ama, Nâzım ile evlendikten sonra bir gün aklıma geldi ve Nâzım'a da anlattım."

Vera, hayatıyla ilgili hangi olayı anlatsa sözü, sonunda getirip Nâzım'a bağlıyor:

"Nâzım, Aul adına benden özür dilemek gereğini duydu.

Sanki suçumu hafifletmek ister gibiydi. Ben Nâzım ile evlendikten sonra Aul da Moskova'da yaşıyordu. Çok güzel bir kadındı. Çok da sempatikti. Kıvrır kıvrır, bembeyaz saçları vardı. Nâzım, onun baleyi çok sevdiğini öğrenmiş. Bu yüzden ölümüne kadar her hafta sonu Bolşoy Balesi'nden bir bilet gönderdi ona. Uzun yıllar, sanırım 92 yaşına kadar da yaşadı. Ben, Nâzım'ı kaybettikten sonra da öldü."

- Savaştan sonraki yaşamınız?

"Bizde lise yok. On yıllık bir okul dönemi var. İşte bu okulu bitirdim. Annem, çocuk doktoru olmamı istiyordu. Her anne çocuğunun bir şey olmasını ister ama, ben ondan gizli olarak sinema enstitüsüne dilekçe verdim. Gönlüm sinemadan yanaydı. Aslında sinema enstitüsüne girmek isteyen çok kişi vardı. Ve bunlar sinemayla ilgili bir sürü şey biliyordu, bütün artistleri falan... Bense hayatımda hiç artist görmediğim gibi, sinema bilgim de yok denecek

kadar azdı. Üstelik yaş bakımından da ben herkesten küçüktüm.”

Sağ elinin parmak uçlarıyla saçlarını tarar gibi yapıyor:

“O sıralar çok kalın örülü saçlarım vardı. Oysa herkesin saçları kısaydı. Bu yüzden benim örgülü saçlarımdaydı herkesin gözü. Bu da belli ediyordu ki ben sinema çevresinden bir insan değilim. Bu çevreye yabancı bir çocuğum.”

GENÇ BİR KIZDIM

- Sınavlar ne oldu?

"Sınavları pekiyi derece ile verdim ve enstitüye girdim. Ama annem benim için çok korkuyordu. Çünkü köken olarak geleneksel bir Rus ailesinden geliyorduk.

Sinema çevresi ise bu aile içinde hafife alınmıyordu. Üstelik de ben daha pek genç bir kızdım."

- Kaç yıllarında oluyor bütün bunlar?

"Sinema enstitüsüne 1950 yılında girdim. Şunu da söyleyeyim, benim çok ciddi çalıştığımı görünce annem her şeyi kabul etmek zorunda kaldı."

- Kaç yıl okudunuz sinema enstitüsünde?

"İki yıl öğrenim gördüm. İkinci sınıfta iken de aynı sınıfta olan bir arkadaşım ile evlendim."

Evlendiği arkadaşının adını soruyorum Vera'ya.

Durup düşünüyor bir süre, sonra ellerini sallayarak "Adını boş verin, bilmeseniz de olur" anlamına bir şeyler mırıldanıyor.

Ve sözü sürdürüyor:

"Bir yıl sonra bir kızımız oldu. Yani sinema enstitüsünden mezun olduğum zaman üç yaşında bir kızım vardı. Fakat kocamla ben, kızımızdan ayrı bir dairede oturuyorduk. Kızıma başka bir yerde, bir kadın bakıyordu. O zaman Sovyetler Birliği'nde hayat böyleydi işte. Mutfak ortak, komünal yaşayan bir aile..."

- Kocanızla ilişkileriniz nasıldı?

"Kocamın ailesi çok seviyordu beni. Hayatımız oldukça normaldi. İyi ve sağlam bir aile idik. Kısaca, bir dramın olacağının hiçbir işareti yoktu hayatımızda. Hayatın bu akışı içinde ben, enstitüyü bitirdim ve bir kukla tiyatrosunda çalışmaya başladım.

Diyeceğim, genç bir Sovyet sinemacı ailesi böylece yeni bir hayata başlamış oldu."

İşte tam bu sırada Vera'nın "hayatımızda bir dramın işareti" dediği olay başlıyor:

Vera Tulyakova, Nâzım Hikmet ile tanışıyor.

AYAZLI BİR ARALIK AYINDA

Nâzım, o sıralar Moskova'da yaşamaktadır. Yalnız Sovyetler Birliği'nde değil, dünyaca da ünlü bir şairdir. Adı gazete sayfalarından eksik olmaz, radyoda konuşmalar yapar. Ama halktan uzak bir yaşantısı vardır, çünkü o dönemde ünlü kişilerin halk arasına karışması biraz zordur.

Vera ise sinema enstitüsünü bitirdikten sonra "Soyuzmulti-film" stüdyosunda çalışmaya başlamıştır. Bir Arnavut masalından, çeşitli ülkelerin çocuklarına gösterilecek bir film yapmakla görevlendirilir. Fakat ressamlar işe karışınca kadar her şey yolunda gider. İş, Arnavut yaşamı üzerine bilgilere gelince tıkanır. Çünkü hiç kimse Arnavutların nasıl giyindiklerini, nasıl davrandıklarını bilmemektedir.

Ve çalışma durur.

Bu konuları bilen bir danışmana gereksinimleri vardır.

Bir gün sinema yönetmenlerinden biri, "Neden Nâzım Hikmet'e baş vurmuyorsunuz, tarihte Arnavutların Türkler ile yakın ilişkileri vardı. O, bu konuları bilebilir" der.

Bu işi de Vera üstlenir.

Önce Yazarlar Birliği'nden iki telefon numarasını alır Nâzım'ın.

Biri Peredelkino'daki yazlığın, öteki Moskova'daki dairesinin...

Fakat telefon etmeye çekinir, birlikte çalıştığı yönetmen arkadaşısı Valentina Brumberg'den rica eder.

Brumberg, Vera'nın bu isteğini reddeder.

Araya stüdyo şefi girer.

Nâzım'ın telefonunu çevirir ve Vera'ya verir.

Nâzım, hemen gelebileceğini söyler Vera'ya.

Vera ile Brumberg, zaman yitirmeden Nâzım'a giderler. Kapıyı Nâzım açar. Üstlerini çıkarmalarına yardım eder.

Ortasında kocaman bir masa bulunan bir odaya geçerler.

Nâzım'ın yanında Ekber Babayef vardır.

Vera, derdini anlatır.

Nâzım, bir kurşun kalemle yoksul bir köylü çocuğunun nasıl olması gerektiğini çizer bir kâğıda. Ve, film hakkında konuşmak için stüdyoya gelmeye razı olur.

"İşte böyle" diyor Vera Tulyakova, "1955 yılının ayazlı bir aralık ayı idi ilk karşılaştığımızda..."

Ama aralarında aşk, 1957 yılının güzünde filizlenecektir.

Vera, yine anıların dehlizine dalıyor:

"Aşkımı nasıl duyumsadım, nasıl öğrendim? Önce nasıl göründü bana, nasıl bir kılıkta, söylemek güç. Herhalde aşktan önce Nâzım'ı özlemeyi öğrendim. Evet, evet bununla başladı her şey, özlemle..."

Ve bu özlem, Nâzım ile Vera'yı bir yıl sonra onları beş yıl sürecekle bir evliliğe götürür.

Vera "Anılarımda yazdım bunları" diyerek pek anlatmak istemiyor.

HABER BEKLERDİ TÜRKİYE'DEN

Nâzım'ın bir gününü nasıl geçirdiğini soruyorum.

"En çok dört-beş saat uyurdu. Uyuyamadığı zaman kitap okurdu. Yatarak okurdu. Yatak odasından salona geçer, orada okurdu. Bu, bazen sabah 7.30'a kadar sürerdi. Çünkü bu saatte posta gelirdi. Posta kutusuna mektuplar, gazeteler, kitaplar atılırdı. Posta gelince Nâzım, yerinde duramaz, hemen fırlardı. Heyecanla gelen postayı alırdı. Ve hep gelecek güzel bir haber beklerdi. Türkiye'den gelecek güzel bir haber... Bunu ben, daha sonra anladım. Bu haberle onu Türkiye'ye çağıracaktılar, Nâzım da bu çağrıyı bekliyor. Güne bu çağrının heyecanıyla başlardı işte bu yüzden..."

- Nereden, kimlerden gelirdi gazeteler?

"Çok gazete gelirdi. Moskova'da çıkan gazeteler, Fransa'da, Türkiye'de çıkan gazeteler... Dostlarının gönderdiği gazeteler... Hepsini okurdu onların.

Geceleri ise radyodan hep Türkiye'yi dinlerdi. Yani radyo aracılığı ile Türkiye'deki hayatı izlemeye çalışırdı. Bu hayatın bu kısmı ona ait..."

- Daha sonra?

"9-9.30'da kahvaltı yapardık. 9.30'dan sonra insanlar gelmeye başlardı. O sıralar Rusya'da 450 tiyatro vardı. Bir çok tiyatrodan Nâzım'ın oyunları sahnelenirdi. Oyuncular, yönetmenler bu yüzden onunla tanışmak için gelirlerdi."

- Başka çalışmaları?

"Nâzım, gazeteci olarak da çalışırdı. Çeşitli konularda onun düşüncelerini öğrenmek isterdi insanlar. Çünkü çok aktif bir yaşamı vardı. İşte, oyunları sahneye konuyor, şiirleri sahneden okunuyordu."

Vera, Nâzım'ın "*Kızçocuğu*" başlıklı şiirinden "*Kapıları çalan benim / kapıları birer birer / gözünüze görünemem / göze görünmez ölüler*" dizelerini okumaya çalışıyor ve bu şiirin bütün dünyada sahneden söylendiğini belirtiyor.

Sözü, yeniden Nâzım'ın gazeteciliğine getiriyorum.

"Çok namuslu bir gazeteci idi. Onun düşüncelerini öğrenmek isteyen pek çok insan vardı. Herkes adeta 'Nâzım'ın sözüyle bir tartışma başlatalım' diye evinin kapısını aşındırıyordu."

- Yazılar da yazıyor muydu gazetelere?

"Hem de durmadan, sürekli yazıyordu. Yalnız Sovyet gazete-

lerine değil, başka ülkelerde çıkanlara da yazıyordu.”

- Hangi konularla ilgili görünüyordu?

“Politik konular yanında edebiyat akımlarıyla da ilgileniyordu. Dünya edebiyatı ile yani... Örneğin Rus klasik edebiyatı, ki bunca önemli yazar vermiş o edebiyat için çok üzülmüyordu. Çünkü o sıralarda Sovyetler Birliği'nde bu edebiyata pek iyi bir gözle bakılmıyordu. Sanki 'Bu edebiyatta ne buluyorsunuz?' gibi bir hava vardı. Bu yüzden de yöneticileri hep eleştiriyordu.”

- Peki, Sovyet yazarlarının, aydınlarının tavrı nasıldı o sıralar Nâzım'a karşı?

“Elbette her çeşit aydın vardı ülkemizde. Bazıları Nâzım'ı küçük, beyaz bir köpeğe benzetiyordu. Hani, sahibi ne derse, onu yapan köpek var ya, ona...

Bazıları bir çıkış yolu göremeyince inkâr yoluna sapıyordu. Çoğu aydın, o zamanki düzeni eleştiriyordu ama, seslerini yükseltmeden, fısıldayarak...

Çünkü korkunç bir zamandı.

İşte, Nâzım'ı da en çok üzen buydu: Namuslu insanlar gerçeği fısıldayarak söylüyor, yalancılar ise yüksek sesle yaygara yapıyor. Yalancılar ayrıca inanmadıkları düşünceleri haykırıyorlar.

Çünkü Nâzım'ın hayatta en nefret ettiği şey yalandı. Müthiş bir alerjisi vardı yalana karşı ve düşüncelerini asla saklamak istemeyen bir tavır içindeydi. Oysa ülkemizde ta 1930'lardan beri yalan fırtınası bütün şiddeti ile esmekteydi.

İşte bu yüzden de hayatı çok dramatiktir Nâzım'ın. Çünkü Nâzım, savaşçı bir insandı. Totaliter sisteme savaş açmış bir insandı. Ama, ne yazık ki totaliter bir sistem içinde yaşıyordu.

Dramatik olan da işte bu...”

- Yani Nâzım da düzene alışamayanlardan...

“Nâzım'ın bir öz dileği vardı. 'İnsanlar nasıl iyi şeylere çabuk alışıyorlarsa kötü şeylere daha çabuk alışıyorlar' diyordu. 'Kuyruklara alışıyorlar, eksiklere alışıyorlar. Bürokratlar siyah arabalarla dolaşırken halktan insanlar saatlerce otobüs bekleyip soğuk kış günlerinde üşüyor.’

İşte Nâzım bunlara hiç alışamıyordu. Bütün bunları sanki ilk kez görmüş gibi oluyordu her gün.

Bense o sistemin bir ürünüydüm. Bazen kızsam da her şey normal geliyordu bana. Ayrıca, böyle yaşamaya alışmıştım. 'Bırak bunları' diyordum, 'ne yapabiliriz tek başımıza. Her gün ölme bun-

lar için.' 'Hayır' diyordu, 'bunlara savaş açmalıyız, insanlara anlatmalıyız olan biteni, neden böyle olsun her şey...'

Yöneticiler elbette bu tür davranışlarını beğenmiyordu Nâzım'ın."

KİMSEDEN KORKUSU YOKTU

- Üzerinde bir polis baskısından söz edebilir miyiz?

"Bizim ülkemizde de, başka ülkelerde de sivil polisler Nâzım'a çok dikkat ediyordu. Bu Paris'te de, Roma'da da, Kahire'de de böyleydi. Nereye gitse arkasında sivil polisler vardı. Telefonumuzu da dinliyorlardı ayrıca.

Ama Nâzım, hemen tanıyordu onları. Ve durmadan, yeri gel-dikçe bana anlatıyordu. Onları nasıl tanıyacağımı, telefon dinleme-nin nasıl anlaşılacağını, hep öğretmişti bana. 'Ben onlardan kork-muyorum' diyordu. 'Neyi nasıl yapmak istiyorsam öyle yapacağım, öyle yaşayacağım, konuşacağım. Öyle davranacağım. Fakat sen dik-katli olmalısın. Çünkü ben öldükten sonra yalnız kalacaksın. Başına bir bela gelebilir. Öcümü senden almak almak isteyenler çıkabilir.'

Diyeceğim, korkusu kendisinden değil, benim başıma ileride gelebilecek olanlardandı."

- Nâzım'ın ölümünden sonra böyle bir bela geldi mi başınıza?

"Hayır, hiç onun düşündüğü gibi bir şey olmadı. Çünkü Nâzım'ın ölümünden sonra Sovyetler Birliği, Brejnev'in suskun uy-kusuna dalmış ve bütün değerler sanki toprağa gömülmüştü."

YAŞADIĞI EV TÜRKİYE'NİN ARTIK

Vera Tulyakova ile söyleşiye biraz ara verip konuğu olduğu Cem Yayınevi'nde yaptığı basın toplantısına dönelim şimdi de...

Çünkü Vera basın toplantısında da kendisinden çok Nâzım Hikmet üzerine konuştu yine...

Özellikle de Nâzım'ın son günlerini geçirdiği Moskova'daki evinden başlayarak...

"Türk gazetecilerini hep evimde gördüm ve beni hiçbir zaman yalnız bırakmadılar. Sık sık ziyarete geldiler. Evimde olduğu gibi, her zaman yaptığım ikramları burada yapmaktan yoksunum. Size bir çay bile ikram edemiyorum. Nâzım Hikmet'in yaşadığı evi gösteremiyorum. Ama orada olsaydınız, kendinizi evinizde gibi hissederdiniz. Evimde, Nâzım ile kısa zamanda dostluk kurmak çok kolaydı. Çünkü evde her şey onun elinden çıkmaydı, onun eseri idi. O şimdi aramızda değil ama, duvarlara kendi eliyle çaktığı tablolar olduğu gibi duruyor."

Vera, bir ara Moskova'dan getirdiği bir kaç resmi gösteriyor. Oldukça heyecanlı bir biçimde konuşmasını sürdürüyor:

"Konuşmama yaşadığımız evden başladım. Çünkü evimiz, üzerine titrediğimiz bir yer. Elbette bu ev, Türkiye'nin evi. Bu evin böyle olmasını Nâzım istedi, örnek gösterdi bana. Ben de onun isteği doğrultusunda düzenledim evi... Aynı biçimde de sürdürüyorum. Bu ev, tümüyle Türk halkına aittir ve gelecekte de umarım bu evden yararlanılacaktır."

Bu arada son derece soylu bir girişim başlatıldı. Bu da Nâzım Vakfı girişimi... İşte bu ev, ileride bu vakfın bir parçası olacaktır. Bu yüzden de Nâzım'ın bana bıraktığı bu evi olduğu gibi, hiçbir şeyini değiştirmeden, eksiltmeden korumak, benim için vazgeçilmez bir görev oldu artık.

Bu dönemde ülkeler ve halklar birbirine çok yakın. Nâzım'ın evi de Türkiye'ye çok yakın. Bugünkü Sovyet yönetimi Nâzım'ın evinin bir müze haline getirilmesini destekliyor ve sanıyorum ev, müze haline getirilecektir."

"Nâzım, nasıl bir insandı?"

Yanıtını yine Vera veriyor:

"Nâzım, geleceğin insanıydı. Hayatı hep geleceğe dönüktü. Diyebilirim ki Nâzım'ın birinci karakteri geleceğe dönük olması. Hep geleceği yaşaması..."

Burada bir politikacı olarak konuşmuyorum. Komünist Partisi üyesi de değilim. Bir şairin karısıyım, işte bu yüzden konuşuyorum. Bir kadınıym yani...

Evet, ülkemiz şu anda bir karmaşa içinde. Her yerde, her zaman, hep politika konuşuluyor. Büyük bir değişim yaşanıyor.

Ama bütün bunları konuşmak benim harcım değil...

Sözü Nâzım'a getirecek olursam, Nâzım çok romantik bir insan. Büyük şairlerde olan haslet onda da var, çünkü gerçekten büyük bir şair. İşte bu bakımdan hep geleceği düşünüyor, geleceği yaşıyor. Üstelik her planda. Hem kendi halkı için, hem bütün insanlık için her şeyin en iyisini, en güzelini isteyen bir insan. Orada bulunduğu süre içinde hiçbir politik eyleme ne karıştı, ne bulaştı. Bütün partilerin önünde ve üstünde olmaya çalıştı her zaman. Yani hep partiler üstü kalmaya özen gösterdi. Her zaman da partilerin önündeydi.

SLOGANI HER ZAMAN ÖZGÜRLÜKTÜ

Onun sloganı kısaca özgürlüktü. Her zaman özgürlüğe taptı ve bu kavrama büyük bir saygısı vardı. Özgürlük anlayışında da anarşist değildi.

Hiç kimsenin baskı altında kalmayacağı, zor duruma düşmeyeceği bir insanlık anlayışından yanaydı. Böyle bir insanın ve insanlığın özgürlüğünden yanaydı. Ona göre bir insan bütün yeteneklerini ancak özgür bir ortamda, özgürlük ortamında geliştirebilirdi.

Bunun yanında adaletsizliğin, haksızlığın da en büyük düşmanıydı... Irk ayrımına da karşıydı...”

Vera, daha sonra sözü çocukluğuna getiriyor. Babasının İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlar tarafından öldürülmesine...

Bu yüzden Almanlar'a karşı duyduğu öfkeye ve Nâzım'ın bu konudaki yapıcı yaklaşımına...

“Nâzım, bu konuda da beni eğitmiştir. ‘Babanı öldüren Almanlar değil, o sıradaki yönetim’ derdi. ‘O bakımdan kin duymaman gerekir Alman halkına. Onlar da insanlığın bir parçası çünkü...’ Ve öfkemi, kinimi yatıştırırdı böylece...”

Peki Nâzım Hikmet'in nefret ettiği şeyler yok muydu hayatında?

Olmaz olur mu?

Anlatıyor Vera:

“İnsanların hapsilere düşmesinden nefret ederdi. Ona göre bütün bu belalar politikadan geliyordu. İşte bu yüzden de ülkemize geldikten sonra, ona kimi kolaylıklar, ayrıcalıklar sağlansa bile yönetimlere bağlı kalmak istemedi. Beş kuruş yardım almayı kabul etmedi.

Ülkemize ikinci gelişinde Stalin iş başındaydı. Stalin, hep Nâzım'ı satın almak istemiştir.

Bu tavır Nâzım'a hatırlatıldığında hepsine lanet yağdırırdı.

Nâzım ile yedi yıl birlikte oldum, onu yakından tanıdım. Bu süre içinde bir tek rubleye tenezzül etmedi. Sovyetler Birliği'ne ikinci gelişinden sonra da bütünüyle gururlu, özgür, bağımsız bir insan olarak yaşamını sürdürdü. Ama bütün bunların yanında elbette trajik bir hayatı vardı.”

TRAJİK BİR HAYATI VARDI

Vera bu trajik hayatın ana temasını ise özetle şöyle çiziyor:

“Bu trajiklik şuradan kaynaklanıyor: Bir kere delicesine sevdiği ülkesinden kaçmak zorunda bırakılmış. Bu yüzden her fırsatta ülkesine, Türkiye’ye dönmek istiyor. Onun dayanılmaz özlemini yaşıyor. İşte bu yüzden de trajik bir hayatı vardı...”

Buraya, yani Sovyetler Birliği’ne geldiğinde ise gençliğinin ülkesine geliyordu, yani ikinci gelişinde... Lenin’in ülkesine geliyordu ama, ne yazık ki yolu ve yılları Stalin’in ülkesine düştü. Yani her şeyin çürümüş, yozlaşmış olduğu bir ülkede buldu kendisini...

Bu yoz ortam kişiliğine uymuyordu. Çünkü bağımsızlıktan yana bir insandı. Yalan söyleyemiyor, hiçbir şeye boyun eğmiyordu. Her şeyi olduğu gibi ortaya koymaya çalışıyordu. Düşüncelerini serbestçe söylüyordu.

Bu bakımdan kendisinin tek silahı, yani tek korunma aracı açık sözlülüğüydü ve bu silahını hiçbir zaman da elinden bırakmadı.

Ülkemde şu anda yaşanan açıklık politikası bana son derece tanıdık geliyor. Aslında ülkemizin insanları için bütün bunlar zor inanılan olaylar. Oysa Nâzım, bütün bunları biliyordu. Ayrıca bunları yalnız söylemekle kalmıyor, böyle olması için insanları zorluyordu. Düşüncelerini yayıyor, çevresindekileri etkilemeye çalışıyordu.

Trajik yaşamının bir başka boyutu da bu: İnsanların korkuya alıştığı bir ülkede, hükümet katında onların haklarını aramak, onlar adına dilekçeler vermek, o yozlaşmış ortam içinde kendisini ters bir konuma itiyordu. İşte bu durumdu bir de trajik olan...”

Peki, bu trajik durum içinde yönetim ile ilişkileri nasıldı Nâzım’ın?

Vera’dan dinliyoruz yine...

“O günlerin koşulları içinde yönetime karşı eleştirel bir tavır takınan Nâzım, elbette engellenmek isteniyordu. Ama son olarak şunu söylemek istiyorum:

Bütün bunlara, bütün bu engellemelere karşın Nâzım, sonuna kadar Nâzım olarak kaldı. Hiçbir zaman diz çökmedi, korku duygusu nedir bilmedi. Yalnızca benim adıma, ‘Acaba eşime bir şey yaparlar mı?’ diye çekinirdi. Ama, ölümünden sonra da başıma doğrusu bir şey gelmedi.

Biz, o sıralar Nâzım’ın düşüncelerini olmayacak hülyalar ka-

tında düşünürdük. Genelde insanlar da öyle düşünürdü. Oysa bunlar olağan, olabilir şeylermiş aslında. Şimdi ülkemizde bunu yaşıyor ve görüyoruz işte...

Demek ki Nâzım olağanüstü şeyler istemiyormuş, düş kurmuyormuş yani... İnsana, insanlığa yaraşır, daha iyi şeylermiş istediği aslında.

Şimdi onu daha iyi anlıyoruz.

Nâzım'ın Sovyetler Birliği'ne ikinci gelişinde şöyle düşünüyor o zamanki parti yönetimi: İşte bir kişi geldi, bizim müttefikimiz. Şimdi veryansın edecek burjuvaziye, kapitalizme. Ama tersi oldu. Nâzım, Batı'nın sorunlarıyla uğraşacağına, dönüp bizi eleştirdi.

İşte bu tavrına çok şaşırdılar.

Yönetimle ilişkilerine gelince...

YARAMAZ BİR ÇOCUK GİBİYDİ

Son derece söz dinleyen, kafasına koyduğunu yapan yaramaz bir çocuk gibiydi Nâzım. Ama totaliter rejimlerde bu yaramaz çocuklara karşı her zaman mekanizmalar vardır. Hiçbir şey yapmasalar da keyfini kaçırlılar.

İşte bu yaramaz çocuğu yola getirmek için çeşitli yöntemler denediler.

Diyelim bir oyunu sahnelenecek, bir süre sonra oyunu sahneden indiriyorlardı.

Oyunları kitap olarak yayımlanmıyordu.

Kalbiyle ve kanyla yazdığı şiirlerindeki bazı sözcükler, mısralar çıkarılıyordu.

Diyelim bir dergiye şiir verdi, bir bakıyorsunuz bazı mısralar, sözcükler yok olmuş. Yani devlet, okurlarıyla arasına bir baskı, bir engel, bir sansür koymuş oluyordu.

Sonuçta yalnız Nâzım'ın sinirlerini bozmakla kalmayıp ekonomik olarak da kaynaklarını kurutmak istiyorlardı.

Yönetim, Nâzım'ın ölümüne nasıl bir tepki göstermişti?

• "Nâzım öldüğü zaman ülkemizin aydınları öyle bir yakınlık gösterdiler ki, ben bunu kimsede görmedim şimdiye kadar. Bir Saharov'un ölümü öyle oldu.

Nasıl Saharov, Sovyetler Birliği'nin vicdanı idiyse Nâzım da öyleydi.

Yalnızca Saharov ile kıyaslanabilir bu açıdan...

Yönetimin tavrına gelince...

Dünya çapında ünlü bir şairin eşiydim ama, öte yandan çok parasızlık çekiyordum.

Bu, nasıl olabilirdi?

Elbette para dünyada her şey değil. Ama bir gereksinim, doğal olarak. Nâzım, bu yüzden çılgına dönüp kızıyordu. Bir yerde dünya çapında bir şöhret, sevilen bir şair, içeride ise bunu çekemeyen bir sürü insan...

Bunlara da kızıyordu Nâzım.

KARAKTERİ, MUHALİF OLMAKTI

Çünkü sürekli muhalif. Kendi çapına, kendi şöhretine uygun bir tavır gösteremeyenleri gördükçe hırçınlaşıyordu.

Sanıyorum bu muhalif olma tavrı her yerde var Nâzım'ın. Türkiye'de de böyle bu, Sovyetler Birliği'nde de... Yani muhalif olma, onun karakteri. Fransa'ya gitse örneğin, oraya yerleşip yaşasa herhalde orada da baş muhalif olurdu."

Vera, sözü yeniden Stalin dönemine getiriyor:

"Nâzım'ın Stalin döneminde gelişinde Sovyetler Birliği içine kapanmış, demirperdeler içinde bir ülkeydi. Radyolarda kısa dalga yoktu. Bu yüzden insanlar yalnızca kendi yayınlarını izleyebiliyorlardı. Dış dünya bilinmiyordu. Halkın gözleri dış dünyaya kapalıydı. Eğer bir insan radyosuna kısa dalga istasyonu bağlatacak olursa müthiş bir biçimde cezalandırıyordu.

Nâzım geldiği zaman ilk isteği kendisine Türkiye'yi dinleyebileceği bir radyonun verilmesi oldu. Böyle bir radyoyu bir üretim fabrikasında işçiler, Nâzım için gizlice bir tane yaptılar.

Bu radyo hâlâ evdedir. O zamanki haliyle duruyor.

Nâzım, çok az uyurdu. O da saat 24.00'ten sonra. Ama bu radyodan uykusuz ya da uyanık haliyle her gece Türkiye'yi dinlemeden duramazdı.

Özlemi yalnız ve yalnız Türkiye idi. Bu özlemle bir yerde duramıyor, bir yerde oturamıyordu. Durmadan geziyor, Türkiye ile ilgili bilgiler topluyordu.

Böylece sanki ülkesine olan özlemini unutmak istiyordu."

Vera'nın Türkiye ile ilişkileri nasıldı?

"Nâzım beni Türkleştirdi bir anlamda. Hâlâ evimde Türk yemekleri pişer. Bana Türk edebiyatı ile ilgili birçok şeyi açıkladı, anlattı. Onları bana sevdirdi.

Çünkü Nâzım Türkiye ile ilgili ne bulsa toplar getirir, bana anlatırdı. Bunun için çok yakından tanıyorum birçok şeyi. O, sürekli Türkiye'yi aradı, tabii onunla birlikte ben de..."

YAŞADIĞIMDAN UTANDIĞIM BİR ŞEY YOK

•

Vera Tulyakova, kadınlara nasıl davrandığını anlatıyor Nâzım Hikmet'in. Özel hayatında nasıl davranırdı Nâzım kadınlara karşı?

Aralarında hiç tartışma çıkmış mıydı örneğin?

Yüzüne güleç bir ifade yerleşiyor Vera'nın.

"Onunla yaşadığımdan söylemekten çekindiğim, utandığım hiçbir şey yok" diye başlıyor söze ve sürdürüyor:

"Onun yapısında kadına el kaldırma olamazdı. Yalnız bana değil, başka kadınlara da el kaldırdığını duymadım, görmedim."

Düşünüyor bir süre Vera.

Sonra mırıldanır gibi:

"Birkaç kez tartışma düzeyinde bir iki şey oldu galiba. Ama kavga asla. Aramızdaki bütün kırgınlıklar 10-15 dakika sonra biterdi. Farkında olmadan bağışlardık birbirimizi..."

Hiç mi kavga etmemişlerdi?

Hatırlamaya çalışıyor Vera:

"Şimdi bir tanesi aklıma geldi. Ben, hiç makyaj yapmam. Sabun ve temiz sudan başka boya filan da kullanmam. Saçımı da yaptırmam. Ya tepede toplar ya da omuzlarıma salarım saçlarımı.

Bir yılbaşı, tiyatro gösterisi vardı. Oraya gidecektik. Ben de nasıl olduysa bir berbere gidip biraz süsleneyim dedim.

ÇOK KISKANÇ BİR ERKEKTİ

Nâzım, çok kıskançtı ve kolay kolay ayrılmazdık birbirimizden. Bir iş nedeniyle bir süre için ayrılacak da küçük notlar yazardık birbirimize. İşte ben şuraya gidiyorum, seni filan yerde bekleyeceğim diye...

Ben de böyle bir not yazdım. Bolşoy Tiyatrosu'nun yanında bir berber var, oraya gittim. Bir hanım berberi... Zaten tiyatro sanatçıları makyajlarını o berberde yaptırıyorlar.

İşte ben, o berbere gidiyorum diye bir not yazdım...

Berberde saçını yaptıranlar arasında zamanın ünlü balerinleri var. Ben bir köşede oturmuş sıramı bekliyorum.

Birden bir haber geldi, Nâzım buralarda dolaşıyormuş. Beni aramaya çıkmış...

Bu haberi duyunca yüzümü kapattım.

Beni görmeden yanımdan geçip gitti. Aslında beni görse, belki kızmayacak. Ama Brigitte Bardot gibi süslenmiş püslenmiş olarak eve geldiğimde küplere bindi.

Çok kızmıştı.

"Neredeydin?" diye bağırmaya başladı. "Berberdeydim" dedim. "Seni orada aradım, yoktun" diye bağırıyor, öfkesi bir türlü dinmek bilmiyordu. Durmadan "Nâzım Hikmet'in seni araması ayıp mı?" sözlerini tekrarlıyordu.

Nâzım'ın aradığı bir kişi nasıl olur da utanırdı? Oysa onun aradığı bir karı bundan mutluluk duymalıydı..."

Vera, "karı" sözcüğünü özellikle Türkçe söylemeye özen gösteriyor.

Ve işte bütün bu bağırış çağırış 15 dakika sürmüştü. 15 dakika sonra hiçbir şey kalmamıştı öfkeden, kızgınlıktan...

"Umut beslediği bir kişi hakkında düş kırıklığına uğrarsa artık o kişi onun için ölmüş demektir. O kişiye güveni bir kez sarsılmaya görsün... O kişi artık ölmüştür onun için..."

Onun bazı şeylerle bağdaşmazlığını, bu muhalif kişiliğini çok kişi anlamamıştır. Oysa Nâzım'ın bu yönünü bilseler ona daha anlayışla davranabilirlerdi."

Söz, Vera'nın anılarını yazdığı "Nâzım'la Söyleşi" kitabına geliyor.

Anılarını Nâzım'ın ölümünden 25 yıl sonra yazmaya karar vermiş. "Çünkü kitap, o dönemde yayımlanma olanağı bulamadı"

diyor, "açıklık politikasından sonra ortaya çıktı."

Bu durumda bile bazı şeyleri yazamamış. Bir çok şey kitabın ilk halinde yok.

Kitaba girmeyen bir anısını anlatmasını istiyorum.

"Yakında Fransa'da yayımlanacak. Her şey orada yazılı. Şimdi karıştırmayalım" diye konuşuyor.

"Kitabın geç yayımlanması biraz da benim suçum. Çünkü içinden bazı bölümleri çıkarmak istediler. Buna razı olmadım. Yine de yayımlanan bu anılar çok eksik.

Ben bunları yazdığım zaman ülkemizde açıklık politikası yeni başlamıştı. Kitabın yayını gerçi sansür engelledi ama, benim sıkıldığım başka bir konu var.

Bu anıları yazmakla sanki evimizin bazı sırlarını açıklamış oluyorum gibi bir hisse kapıldım.

Fakat şimdi aynı düşüncede değilim. Sanıyorum her şeyi açık açık yazmak daha doğru...

Çünkü o mükemmel insan benden üç şey istemişti:

Bir, evini olduğu gibi korumak.

İki, bir daha hiç evlenmemem.

Üç, onu bütün gerçekliği ile başkalarına anlatmak...

Şimdi onun istediği bu üç şeyi de yerine getirdiğimi düşünüyorum.

Evini korudum.

Hiç evlenmedim.

Ondan sonra da bazı yönleri eksik kalsa da onun hakkında bir kitap yayımlayabildim."

MAYAKOVSKI'NİN ÖĞRENCİSİ DEĞİLDİ

Vera Tulyakova, Nâzım Hikmet'in evine ilk geldiğinde Nâzım ona Beethoven'ın "5. Senfoni"sini dinletmiş...

"Müzik, insanın yüreğinde ateş yakmalı, kıvılcım çıkarmalı" dermiş Nâzım.

Öfke, nefret, özlem bir yanda dursun, Nâzım neleri severdi? Türk edebiyatından kimleri beğenirdi?

Müzikle arası nasıldı?

Vera, anılarını yoklayarak sözü sürdürüyor:

"Kısaca şöyle söyleyeyim, Garip Kuşağı şairlerini severdi. Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet...

Kendi yaşıtları olan yazar ve şairleri sevdiği gibi daha gençlerin elinden tutar, onları desteklerdi.

Türk folklor müziğini severdi, klasik müziği de elbette.

Bach ile ilgili şiirlerini biliyorsunuz.

Beethoven'i çok severdi. Onun "Ben olduğum gibi bir insanım" sözü, Nâzım için bir düsturdu. Beethoven'e büyük bir hayranlığı, saygısı vardı."

Vera, Nâzım'ın müzikle ilgili bir anısını anlatıyor:

"Türk müziğini çok seviyordu, özellikle de Ruhi Su'yu. Kulağı pek iyi değildi. Bir melodiyi terennüm etmeyi pek başaramazdı. Fakat yine de bir şeyler terennüm etmeyi çok severdi.

Halk türküleri, gençliğinin bazı şarkıları örneğin...

Çok ünlü bir hafif müzik şarkıcımız vardı: Leonid Utyosof.

Utyosof, 1920'li, 30'lu yılların şarkılarını söylerdi.

Nâzım, sık sık Utyosof'un konserlerine gider ve bundan da büyük bir gurur duyardı.

Utyosof, sahnede yanı başına oturturdu Nâzım'ı. Özellikle eski şarkıları söylediği zaman Nâzım da ona eşlik ederdi. Nâzım, şarkının Rusça sözlerini bilmesede müziği ile eşlik ederdi ona...

Utyosof ise yaşlı olduğundan sahnede sesi az çıkardı, Nâzım'ın sesi ise oldukça gür...

Bu yüzden her seferinde Utyosof'tan özür dilerdi konserini bozdum diye...

Utyosof, "Sırtın seyirciye dönük, senin söylediğini nereden bilsinler" diye teselli ederdi onu, "Nasıl alkışladıklarını görmüyor musun?"

Ciddi konuşmak gerekirse 12 Alman bestecisini çok severdi.

Hitler'den nefret etmesine rağmen Beethoven'i, Bach'ı, Wagner'i örneğin...

Sevdiği bir besteci de Çaykovski idi. Ama Çaykovski'yi Stalin de seviyordu, Kruşçev de...

Bu yüzden radyolarda durmadan Çaykovski çalardı. Bu da Nâzım'ı sinirlendirirdi. "Çok güzel müzik ama, bu kadar çok sık çalınırsa kısa zamanda etkisini yitirecek, bezginlik getirecek" diye düşünürdü.

Bu konuda bazılarını incitmek pahasına yazılar da yazdı."

Söz, edebiyat üzerine geliyor bir daha.

"Nâzım, Rus edebiyatını çok seviyordu. Tabii klasik Rus edebiyatını...

Edebiyattaki Rus ruhu idi onun ilgisini çeken. Ruslar'a tarihleri boyunca bir yandan yaşamaları için yardım eden, bir yandan da yaşamalarını güçlendiren ve edebiyatta yansımaları bulan bu ruhu...

Bu açıdan Dostoyevski'yi, Çehov'u çok severdi.

TÜRKİYE'YE ÂŞIK ETMİŞTİ BENİ

Yaşamını sonlarına doğru Puşkin sevgisini bulaştırdım ona. Tıpkı onun beni Türkiye'ye âşık ettiği gibi, ben de onu Puşkin'e âşık ettim..

Pek öyle sorular sormazdı ama, yaşamının sonlarına doğru yarı şaka, yarı ciddi şöyle bir soru sordu bana:

- Öteki dünyada kime varırdın, bana mı, Puşkin'e mi?

Shakespeare'in dehasına hayranlık duyardı.

Shakespeare ile Mollier'i Mont Blanc dağının iki zirvesi gibi görürdü ve ikisini de çok okurdu.

Elbette Türk edebiyatını da çok iyi izlemeye çalışırdı. Daha o zamanlar Yaşar Kemal'in, Aziz Nesin'in, Fakir Baykurt'un büyük yazarlar olacağına inanırdı.

Bizim ülkemizde şiiri çok severler ve yetenekli aktörler vardır.

Büyük şiir programları düzenlenir.

Bir çok aktör, büyük salonlarda toplanan halka şiirler okur.

İşte bu programlarda Nâzım'ın da sıkça şiirleri okunurdu.

Kitabımda sözünü ettim, ortak bir dostumuz vardı: Sonya.

Sonya'nın mesleği, bu programlarda şiir okumaktı. Nâzım ona hem Rusça, hem Türkçe şiir okumayı öğretmişti.

Sonya kadın olmasına rağmen Nâzım'ın sesini taklit ederek şiir okurdu.

Bu, daha sonra bir gelenek haline geldi. Örneğin Neruda'yı önce Rusça, sonra İspanyolca okumaya başladılar."

Nâzım Hikmet'e her gittiği yerde sorulan bir soru da şiirinin Mayakovski'nin şiiriyle ilişkisi, ondan etkilenip etkilenmediği...

"Çünkü" diyor Vera, "her yerde edebiyat eleştirmenleri, ustacılar ilişkisini ararlar, kim kimi etkilemiş, kim kimin ustası, kim kimin öğrencisi..."

Nâzım, kendisi için "Mayakovski'nin öğrencisi" yakıştırmasına çok kızardı:

"Evet, Mayakovski'yi çok seviyorum ama, onun öğrencisi değilim. Şiiri her şey etkiler, örneğin tarih etkiler, yaşanan an etkiler..."

Karmaşık bir olaydır yani bu... Yalnızca yeteneksiz şairler birinin etkisiyle yazarlar.

Bu da taklitten başka bir şey değildir."

HER ZAMAN DEĞİŞMEYİ SEVERDİ

"Ben bu konuda uzman değilim" diye konuşmasını sürdürüyor Vera:

"Nâzım, bütün büyük ressamalar, sanatçılar gibi dönemleri olan bir sanatçı. Bu yüzden her zaman değişmeyi severdi. Bir türlü yazarken başka türlü yazmanın yolunu bulduğunda çok sevinirdi.

Örneğin 'Saman Sarısı'nı yazdığı zaman, onun teknik olarak başka bir şiir olmasına fazlasıyla sevinmişti.

Çünkü daha önce böyle yazmıyordu.

Yaşamının son yıllarındaki dönemde dünyada hayat çok hızlandı ve gazetecilik özel bir önem kazandı.

Bu bakımdan da Nâzım, şiirinin bu yönde değişmesini önemsiyordu, yani böyle bir biçim almasını...

Yani hayatla ilgili, hayatın akışıyla ilgili kısa, enerjik bilgilerin şiire akmasını, yansımalarını...

"Tanganika Röportajı" da böyledir işte..."

Nâzım Hikmet'in oyunlarına çekmek istiyorum sözü.

Nâzım'dan tiyatro üzerine anılarını yazmasını istemişler, o da 1960 yılına kadar olanları yazmış.

Bu anılarında Nâzım, Muhsin Ertuğrul'u, Karagöz'ü, Moskova'da gördüğü yeni bir oyunu, kendi yazdığı oyunları anlatmış...

Yüz daktilo sayfası kadarmış bütün bunlar ve üstelik Türkçe olarak kaleme alınmış...

İLK OYUNLARI BULUNDU

Vera, bu arada Nâzım'ın yeni bulunan iki oyunundan söz ediyor.

Nâzım'ın ölümünden sonra tiyatro yönetmeni bir kadının yaşamı da son buluyor.

İşte bu kadının arşivi karıştırılırken bir zarf çıkıyor ortaya.

Zarfın içinde de Nâzım Hikmet'in 1922-23 yıllarında Moskova'da oynanmış, ama basılmamış iki oyunu...

Kadın bu oyunları özenle daktilo etmiş ve sahneye koyduktan sonra saklamış...

Kadının adı Regina Yanuşperiç...

Belki de bunlar, Nâzım'ın yazdığı ilk oyunlar...

Nâzım, bunları el yazısıyla bir okul defterine yazmış. Zarfta oynandığı tiyatronun afişi de vardı, kırmızı, siyah renklerle süslenmiş bir afiş...

Regina, Nâzım sağken ondan bir Türkiye haritası almış, onu da zarfın içine koymuş...

Tiyatronun adı ise Metla, yani Fırça..."

Vera, oyunlarının adlarını hatırlamasa da konularını kaba hatlarıyla şöyle aktarıyor:

"Biri polisiye bir oyun. Zengin bir burjuva ailesi anlatılmakta. Aile toplanmış, gelecek konukları bekliyor. Evde bir parti verilecek. O sırada hapisneden kaçan bir çocuk, saklanmak üzere eve geliyor. Oyun sonunda zengin aile o gizli suçluyu bulup polise teslim ediyor.

Fakat daha sonra ev sahibi anlıyor ki, evinde saklanmak isteyen o suçlu çocuk, çok sevdiği bir okul arkadaşıdır.

İkinci oyun ise bir çocuk filminin senaryosu...

1920'li yılların Robin Hood'unun bir varyantı... Çocuklar için yazılmış sempatik bir oyun..."

ŞİİRLERİ DÜNYANIN 58 DİLİNDE...

Nâzım'ın şiirleri yaşadığı süre içinde dünyanın 58 ülkesinde yayımlanmış...

Sovyetler Birliği'nde ise hemen hemen bütün dillerde...

Vera, bu dillerin sayısının 78'i bulduğunu belirtiyor.

Vera, şöyle anlatıyor Nâzım'ın eserlerini:

"Roman olarak yazdığı bir eseri var: Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim...

Fakat Nâzım, bu romanının yayımlanışını göremedi.

Çünkü roman, ölümüne çok yakın bir tarihte yayımlandı.

Biliyorsunuz gençliğinden söz ediyor bu romanında.

On altı tane bitmiş oyunu var.

Yukarıda sözünü ettiğim gibi kimileri gençliğinde yazdığı oyunları, buldukça bana gönderiyor. Yani gençliğinde yazdığı oyunlar hâlâ ortaya çıkmakta...

Ve pek çok şiir...

Sanırım burada ortaya çıkacak bazı şiirleri...

Örneğin hapishanelerde yazdıkları..."

İNSANLAR ACIYA ÇABUK ALIŞIYOR

"Bu masanın çevresinde oturmaktayız. Buraya gelmek çocuklar arasında bir oyun gibiydi başlangıçta."

Bunlar, Vera'nın İstanbul'a iner inmez ilk söyledikleri...

Vera, Salacak'ta bir meyhanede cam kenarında oturup Boğaz'ın karanlık gölgeli sularına bakarken hâlâ Türkiye'ye geldiğine bir türlü inanamanın şaşkınlığı içinde.

Nâzım, Vera bir gün İstanbul'a giderse onu karşılayacağını söylemiş her zaman.

"Bu yüzden kendimi çocuklar gibi hissediyorum" diyor Vera.

"Çocuklar bayramı beklerler ve hiç gelmeyecek sanırlar onu.

Duygularımı ifade etmek çok güç... Çünkü her şey son derece olağanüstü... İnsanlar, acıya çok çabuk alışıyorlar, mutluluğa alışmaları ise pek o kadar kolay olmuyor.

Nâzım derdi ki: "İstanbul'a gitsek, Boğaz kıyılarında dolaşsak, sana bizim kırmızı balıklardan ikram etsem..."

İşte şimdi İstanbul'dayım, Boğaz kıyısında... Elbette sosyalist düşünceler çok güzel, fakat kırmızı balıklı sosyalist düşünceler daha da güzel..."

İstanbul'dan, Boğaz'dan konuşulsa da Vera, sözü hep Nâzım üzerine çekmek istiyor. Daha doğrusu Nâzım ile olan ilişkilerine...

Ne olabilir onu Nâzım'a böylesine çeken?

"Nâzım'ın en sevdiğim tarafı, iyiliği idi. Her konuda, yalnız benim için değil, herkes için iyiliği..."

Türk erkekleri gibi kıskanç biriydi. Bunu algılayabilmek başlarda çok zordu. Onun kıskanmaktan, benim alınmaktan vazgeçmem için zaman gerekti bu yüzden.

Gerçi benim için böyle bir sorunun önemi yoktu. Çünkü aramızda epey bir yaş farkı vardı.

Sonra Nâzım'ın bana ne kadar ciddiyetle baktığını biliyordum. Hangi zor yolların bizi buluşturduğunu da...

Dolayısıyla benim onu kıskanmam için bir neden yoktu.

On-on beş yıl birlikte olsaydık belki ilişkimiz gelenekselleşir, ben de onu kıskanabilirdim.

HER YERE IŞIK GİBİ GİRERDİ

Nâzım, ışık gibi girerdi her yere ve bir yere girdiğinde kadınlar akıllarını kaçırmış gibi olurlardı. Elbette kadınların ona bakışlarındaki hayranlığı anlıyordum.

Bir kahramandı o, bir şair, güzel bir adam ve çağın vicdanı olarak kabul edilmiş bir kişi!"

Nâzım Hikmet'ten bir çocuk sahibi olmayı ister miydi Vera?

"İlk önce çocuğumuz olmasını istiyordum" diye yanıtlıyor Vera ve devam ediyor:

"Bu duyguyu nasıl anlatayım, bilemiyorum. Nâzım, olabilecek bir çocuğumuzla bile beni paylaşmayı istemiyordu. Çünkü onun zamanı yoktu. Çok az bir zamanı kaldığına inanıyordu. "Yaşlanınca egoist oldum galiba" derdi. "Çocuğun olunca bütün sevgin ona gidecek, bense onuncu planda kalacağım. Zaten zamanım çok az, beni anlamaya çalış" diye konuşurdu.

Yaşamaya ne kadar az zamanı olduğunu anlatmaya çalışırdı hep. Her gününü bir yıl olarak kabul ediyordu. Hiç boş dakikası yoktu sanki. Bu yüzden onun yaşama günü çok uzundu.

Bu da hayatta çok nadir rastlanan bir şey olsa gerek..."

NÂZIM ARAMIZDA YAŞIYOR

Bu gecenin sabahında Vera Tulyakova, İstanbul'dan ayrılacak. On günlük gezisinin son saatleri...

Nâzım Hikmet'in nasıl öldüğünden söz etmek istemiyor, çünkü ölmedi ki Nâzım, aramızda yaşıyor hâlâ...

Bir ayrılık söz konusu olabilir ancak...

Ve Türkiye'den ayrılırken Vera'nın gözlemleri...

"Bir hafta kadar önce, Türkiye'yi kucaklayabileceğim aklıma bile gelmezdi. Türkiye'ye belki daha önce gelebilirdim bir turist grubuyla. Ama ben Nâzım'ın karısı olduğum için böyle gizli olarak, kendimi gizlemiş olarak gelmek istemiyordum.

Ayrıca Türkiye'ye neden turist olarak geleydim.

Bu davranış hem Nâzım, hem Türkiye için hoş bir davranış olmazdı.

Bu görüşme çok insanca olduğu için Türkiye'ye çok minnettarım şimdi. Bir iyilik havası içinde çok iyi görüştük. Bu yüzden Cem Yayınevi sahibi Ali Uğur'a ne kadar teşekkür etsem az...

Çünkü böyle bir olayda bir risk de vardı. Benim gelişimi beğenmeyenler, hoş karşılamayanlar çıkabilirdi.

Taş atmasalar da kimi sözleriyle yaralayabilirlerdi beni...

Ama hiçbiri olmadı bunların.

Çok az zamanım oldu İstanbul'da. Çünkü bu, turistik bir gezi değildi. Birçok insanla görüşmem gerekiyordu.

Ve birçok insanla görüşüp bol bol Nâzım Hikmet'ten konuştuk. Nâzım'sız geçen bunca yılda onun hakkında söyleyecek ne çok şey birikmişti içimde. Ve onun hakkında ne sorulursa sorulsun, mutlaka bir yanıt vermek istiyordum.

Ashında Nâzım'ı konuşmak çok zor.

O kadar büyük bir insan ki, onun hakkında konuşurken sözcükleri tam anlamında kullanmak gerek

Ben onun hakkında konuşurken evrensel bir şey söylemiyorum, bildiğim kadarıyla onu anlatmaya çalışıyorum.

Buradayken de soyut değil, somut olarak konuşmaya çalıştım.

Daha çok, Nâzım ile ilgili olayları anlattım, ki bunlar küçük ve somut şeylerdi.

İnsanlar onun yaşamını, huyunu, nasıl bir insan olduğunu bilsinler istedim.

Sabah otelde uyandığımda her gün diyordum ki, bugün artık

kimse gelmeyecek, kimse Nâzım'ı sormayacak, ben de rahat rahat İstanbul'u gezeceğim.

Ama o gün, daha çok insan geliyordu.

Her gün dört saatimi kitap imzalamakla geçirdim.

İstanbul benim için Nâzım'ın hasretinin ve hayal ettiğinin kentiydi.

Ve bir gün, birdenbire kendimi İstanbul'da buldum. Baktığım her pencerenin ardında İstanbul yaşıyordu.

Ama öylesine gelişigüzel dolaşmak, insanlarla iç içe yaşamak, İstanbul'a dokunmak, maalesef böyle şeylere pek fırsat bulamadım.

Örneğin bugün Süleymaniye camisini gördüm, Kariye'yi gezdim.

Süleymaniye, çok muazzam bir yapı. Onu duyumsamak çok şaşırtıcı bir şey... Sanki yüzyıllar, insanın başına vurmaya başlıyor. İstanbul'da hep bunu görüyor, hissediyorsun zaten. Tarihle bugünün iç içeliğini, ilişkisini yani...

Evler de, insanlar da, yemekler de böyle, tarihi yapılar da...

Sonra Boğaziçi türküsü gibi, efsane gibi bir şey...

O kadar çok şey var ki bu kentte birleşen, bunları anlamaya insanın aklı, duygusu yetmiyor.

HİÇ YABANCILIK ÇEKMEDİM İSTANBUL'DA

Şunu da söylemek istiyorum:

Ben hiç yabancı hissetmedim kendimi burada. Çünkü Nâzım oldukça Türkleştirmişti beni.

Bana şöyle derdi:

"O kadar güzel Türkleştirdim ki seni, bir mıknaatsın çekim alanı gibi onun çevresinden hiçbir zaman çıkamayacaksın."

Bu yüzden bir akrabalık duygusu hissediyorum burada. Yaşlı kadınları gördüğüm zaman, bana sanki kızlarına bakıyorlarmış gibi baktıklarını hissediyorum.

İşte bu bakışlarda hiçbir yabancılik yok ve bu da beni çok mutlu kılıyor.

Burada çok hoş günler geçirdim. Hem bizden farklı bir dünya hem de onların dünyası diyemiyorum, çünkü bir bakıma ben de bu dünyanın bir parçasıyım.

Bir heykeltraş bir parça çamurdan nasıl bir heykel yapmışsa Nâzım da benim üzerimde öyle çalışmış...

Şiirleriyle o da İstanbul'u, Türkiye'yi sevdirmişti bana.

Buraya geldiğim zaman gördüm ki attığı tohumlar iyi filiz vermiş, çürümemiş. Bu bakımdan iyice Türkleşmiş bir kadın sayıyorum kendimi. Eğer İstanbul'a biri kötü bir söz söylerse, hemen ağzının payını vermeye hazırım artık...

Ama şunu da söylemek gerek: İstanbul'un sırrını çözemedim ben. Burada belki daha uzun süre kalmalı, daha heyecansız günler yaşamalıyım. Biraz düşünecek zamanım olmalı. Çok soru sormalıyım örneğin, çok da yanıt almalı...

Bunlara pek zamanım olmadı doğrusu..."

"İnşallah" diyor Türkçe olarak Vera, "inşallah gün gelecek bir daha görüşeceğiz İstanbul ile. Her ihtimale karşı buradan bir sürü resim götürüyorum. Eski ve yeni dostlarının resimlerini... Ve onların bana her gün verdiği sıcaklığı kalbimde taşıyarak..."

Sonuç olarak söylemek istediğim, Nâzım Hikmet İstanbul'u görmemi istiyordu, ben de gelip gördüm işte...

NÂZIM DA GELMELİYDİ İSTANBUL'A

Aslında o gelmek istiyordu, ama olmadı.

Zaman geçiyor ve madem ki bu dünyadan gidenler böyle bir ricada bulunuyorlar, onların bu isteklerini yerine getirmek gerekli diye düşünüyorum. Onun için burada yaşadığım bütün bu olaylar, sanki kaderin büyük bir bağışı bana, daha doğrusu bir armağanı.

Hiç mistik bir tarafım yok, mistik bir kadın değilim ama, sanki bütün bunları Nâzım yaptırmış gibi bir duygu var içimde...

Bilmiyorum, bundan sonra daha mı kolay yaşayacağım, yoksa zor günler mi bekliyor beni?"

Vera'ya son olarak Nâzım'ın mezarının Türkiye'ye getirilmesi konusunu soruyorum.

Böyle bir olay karşısında ne düşünüyor Vera, buna tepkisi nasıl olabilir?

"Bence bu, çok adil bir istek" diye söze başlıyor Vera.

Ama kimi endişelerini de gizlemiyor.

Söz, yine Vera'nın:

"Böyle iyi bir şair çok sevdiği Türkiye toprağında yatarsa daha huzur içinde olacak, daha huzurlu yaşayacaktır.

Nâzım'ın burada bulunması bence Türk halkının gururu için önemli.

Mezarının burada olması yani...

Nâzım adına bir şey söylemek aslında çok zor. Ama bence Türkiye, Nâzım'ı da çekiyor.

Gün gelir bu istek yerine gelir. Türkiye toprağı çok güzel, burada daha rahat uyuyabilir.

Fakat sorunun bir de başka yüzü var.

TÜRK PASAPORTU KAPANMAYAN YARASIYDI

Türk pasaportu taşıyamamak Nâzım'ın hiç kapanmayan yarısı gibiydi.

Fakat Nâzım, artık şiirleriyle, eserleriyle yaşıyor.

Bu da çok humaniter bir şey.

Bunun için önce Türkiye, Nâzım'ın yurttaşlık sorununu çöz-meli.

Çünkü Nâzım, Türkiye için hep güzel şeyler düşlemiş, hep halkın iyiliğini istemiş ve kendi isteğiyle terk etmemiş ülkesini. Ölüm endişesi olmasaydı içinde, bırakıp gider miydi hiç Türkiye'yi?

Bilmiyorum, bu konuda ne düşünüyor Türkiye kamuoyu.

Türkiye ile Nâzım arasında duran o yapay duvarı yıkmak için bir şeyler yapılmalı, o duvarı bir an önce yıkmalı Türkiye.

Nâzım'ın şiirleri ders kitaplarına girdiği, çocuklar okullarda onun şiirlerini okuduğu, şiirleri televizyon ekranında görüldüğü zaman, elbette mezarının buraya getirilmesine de gelir sıra...

Ama şimdi Nâzım, çok şerefli bir yerde yatıyor. Mezarını devlet korumakta. Çok güzel bir heykelini yaptık. Mezarı her zaman çiçeklerle donatılıyor. Ziyaretine her gün birçok insan geliyor. Yani şu anda çok sağlam bir yerde.

Gerisi ise Türkiye'nin bileceği bir iş..."

Vera Tulyakova'nın artık İstanbul'dan ayrılma zamanı.

Yarın, burada topladığı anılarıyla Moskova'ya dönecek, yine sinema üzerine çalışmak üzere...

Çünkü Devlet Sinema Enstitüsü kadrosunda profesör.

Son sözleri yine Nâzım Hikmet üzerine:

"Zaten Nâzım ile tanışmak için, o enstitüyü bitirdiğim belli oluyor. Annemin isteğini yerine getirip çocuk doktoru olsaydım herhalde Nâzım ile tanışamaz, ona rastlayamazdım..."

Nâzım Hikmet ile tanışmasından sonra, işte böyle başlıyor Vera Tulyakova'nın İstanbul ile tanışması da yeniden...

NÂZİM HİKMET'İN İZİNDE

Refik Durbaş, Necati Doğru ile Moskova'da Nâzım Hikmet'in evinin önünde.

ADI AYRILIĞIN ADI, HASRETİN, BİR DE GURBETİN

"1902'de doğdum."

Böyle başlıyor "Otobiyografi"si...

Yalın. Yalın olduğu kadar da içten.

Ne Göztepe'deki Taşmektep'ten söz ediyor, ne Galatasaray Lisesi, ne de Nişantaşı'ndaki Numune Mektebi'nden...

Doğduğu kenti bile anmamış...

Ya Bahriye Mektebi ve ilk şiirleri...

16 yaşında "Yeni Mecmua"da, Mehmet Nâzım adıyla yayımlanan şiirler onun değil mi?

Ama ne önemi var bunların?

Şiirini hayatıyla doğrulamış kaç şair var Nâzım Hikmet gibi çağımızda?

Yazdığı şiirler ve üzerine yazılanların toplamı dışında, "özyaşam"ından daha uzun yer tutan bir başka şair gösterilebilir mi edebiyatın ad diziminde?

Sılada, vuslatta, memleket hasretinde, akşama yağan karda, sevdada, kavgada...

Ayrılığın ağırlığında, suyun şavkında...

Söğütlerin yağmurlu dallarında, salkımında tanelerin, yüreğinin aydınlığında...

Hürriyetin süt beyaz dokumasında...

Telaşında serçelerin...

Kokusu parmaklarının ucunu yakan sardunya yaprağında...

Saman sarısında başının belası, kaç şair var şu yeryüzünde?

* * *

"Bende bir kavak ürperir

Nerde olsam sesi gelir

Muhacirliğimden beri"

Kimi insan otların, kimi insan balıkların çeşidini bilir.

Doğrudur.

Nâzım Hikmet ise ayrılıkların adını bilirdi.

Gurbetin, sürgünün, mahpusluğun adını...

Hiçbir şey gideremezdi iç sıkıntısını...

Gideremedi de...

Memleketinin şarkıları ve tütününü gibi...

Yüreğinin çantasında insanın, dünyanın, yurdun haberini; bir de ağacın, kuşun, kurdun haberini taşıdı her zaman ve her mekânda...

Çiçekli badem ağaçlarını taşıdı.

Olamadığı yerlerde olmanın hasretini taşıdı.

Kederini bir de...

Bu yüzden olsa gerek, kanatsız bir kapı açık hayatı da şiirleri de...

* * *

*"İki şey var ancak ölümle unutulur
Anamızın yüzüyle şehrinizin yüzü"*

Şehirlerin şairi...

İstanbul, Moskova, Sofya, Roma, Paris, Prag, Bakü, Havana, Bombay...

• Yedi iklim beş kıtanın şehirleri...

Ama en çok da İstanbul...

Anadolu...

Şiirini kavuran memleket hasreti, o sürgün acısı başka nasıl açıklanabilir?

Ancak böyle soyunup da ölüm düşüncesinden, giyinir hazine yapraklarını sesin.

Çünkü ölüm kendinden önce yalnızlığını yollamıştır Nâzım Hikmet'e...

Ayrılığın kilitsiz kapısıdır bu yüzden o.

Ve bu kapı ancak onun şiiriyle açılır geçen günden gelen güne...

* * *

Kilometrelerce umut, tonlarla keder...

Bir ucundan öbür ucuna sayıların: İnanç...

Onun şiirinde açar en güzel gelincikler, kaktüsler, fulyalar...

Kan kırmızı karanfiller...

Hapiste yıldızları hatırlatan gül...

Ölümsüz ağaçlar dikmek için çocuklara verdiği dünya bir de...
 Yıldızlar, bulutlar, yağmurlar...
 Yasemin kokusu...
 Bir de sarı sıcakta susamış kavak ağacı...
 Dalları yıldızlara değen salkım söğütler...
 Sûreti suya vuran çınar...
 Rüzgârda sallanan selvi...
 Kokusu acı badem kokulu şiirlerine yansımadı mı?

* * *

Hayat ve şiir...
 Uğruna bir hayat harcamadan şiirin ele geçemeyişi...
 Kanıtı: Nâzım Hikmet değil mi?
 Elbette onun şiirleri...

* * *

*Korkak, cesur, cahil, hakim ve çocuk...
 Ve kahreden ve yaratan...*

Ama hiçbir şeyi kullanmayan, sınır tanımaz bir kişilik...
 Bu kişiliği bezeyen bir şiir namusa: Yalansız, hem de riyasız...

* * *

Her seher bir tilki geçer şiirinin ıssız korusundan...

* * *

Her şeyin ne çok adı vardır şiirinde...

* * *

Toprakta karınca, suda balık, havada kuş...

Şiirinde bütün bunların macerası yer almaktadır.

* * *

Karınca, balık, kuş...
 Bağışlamışlardır kendi adlarına...

Bağışlamayanlar ise, almışlar yurttaşlık hakkını elinden...
Ama ne çıkar?

"Körler, onları görmese de yıldızlar vardır."

* * *

Nâzım Hikmet, ki uslanmaz bir dünya muhaciridir.
Çünkü zafer aşkın ve hayatındır.

* * *

"Ben nerde bitip nerde başlıyorum?"

Diye sorsa da yine şiiri verecektir yanıtını:

*"Memleket toprağındadır kökü
Bedreddin gibi taşır yükü."*

* * *

Nâzım Hikmet, *"Sen mutluluğun resmini yapabilir misin?"* di-
yeli kırk yıl oldu.

"Mendebur" yürek ona oyun edeli de neredeyse kır yıl...

Bugün ise tam yüz yaşında...

Sevdi, seveceği bütün kadınları...

Yazdı, yazacağı bütün şiirleri...

Yattı, yatacağı bütün hapisanelerde...

Geçti, geçeceği bütün şehirlerden...

Hastalandı, bütün hastalıklarla...

Bütün uykuları uyudu, gördü göreceği bütün düşleri...

Bütün yitireceklerini yitirdi.

Ama duruyor bugün yüz yaşına bassa da bütün diriliği ve
yazıldıkları anın tazeliğiyle şiirleri...

Ve Nâzım Hikmet adı ve soyadı...

Türkçenin yazıldığı ve konuşulduğu her zaman ve her
mekânda...

Her biten akşamda, her başlayan günde...

Daha nice yıllar duracak da...

* * *

Çam tahtasından bir tabut ile Anadolu yaylasına gömülmek istiyordu bedeni.

Ya da Anadolu'da köy mezarlığında bir çınarın altına...

"Vasiyet" in olmadı diye üzülmene gerek yok.

Kaç çeşit ayrılık varsa mezarını süslemekte işte...

Kaç çeşit sürgün varsa, gurbet varsa, hasret, mahpusluk, sevda varsa...

İnanmak diye bir inanç varsa...

İçindeki kavak ürperecek ve sesi çiçekler açacak...

Memleketinin şarkıları ve tütününü gibi...

* * *

Nerde bir "yasak" varsa önce orada çiçek açtı şiiri çünkü...

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 15 Haziran 1988)

Nâzım Hikmet'in çalışma odasında.

NÂZIM HİKMET "YURTTAŞLIK HAKKI"NI İSTİYOR

Hatırlamakta yarar var, "Beni halkımın evladı olmaktan hiç kimse ayıramaz" demesine rağmen Nâzım Hikmet'in ömrü mahkeme kapıları ile hapisane koşuşlarında geçti.

1925'ten 1936'ya, tam beş kez ülkedeki düzeni yıkarak "komünist bir idare kurmak" amacıyla "gizli örgüt" oluşturmak; şiirleriyle ya doğrudan "komünistliği tahrik" ya da "kanunun cürüm addettiği bir fiili meth etmek"ten üç kez, son olarak da 1938'de "komünistlik gayesine matuf propaganda suretiyle askeri isyana teşvik"ten bir kez daha yargıç önüne çıkıyordu.

"1938 Harp Okulu ve Donanma Davası" olarak da bilinen son olayda 28 yıl hapis cezasına çarptırılacak, daha sonra da vatandaşlığı elinden alınarak 1963'te Moskova'da ölümüyle sonuçlanan o büyük ve son yolculuğuna başlayacaktı.

Peki ne ve nasıldı bu yolculuğun ara konakları?

Yıl 1938... Bir ara öğrencilik de yaptığı Harp Okulu'nda Askeri Mahkeme önüne çıkarılır. Dosyası daha sonra Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'ne gönderilir. Nedeni "askeri isyana teşvik etmek"tir.

Bir askeri öğrenci ile bir gedikli astsubaydan başka olayın tanığı yoktur. İkiisi de Nâzım Hikmet'in kendilerine isyana teşvik edici sözler söylediğini iddia etmektedir. Mahkeme, tanıklara inanır ve Nâzım Hikmet'i toplam 28 yıl hapisle cezalandırır.

Böylece 12 yıldan fazla sürecek hapslik dönemi başlar.

Ülke, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından "çok partili" döneme geçmiştir,

Ve Nâzım Hikmet, 8 Nisan 1950'de "13 yıldır bana kanunsuz ve haksız yere çektirilen işkenceyi kanun yollarından sona erdirmek, gerekli makamları harekete geçirmek için elimde hayatımı ortaya koymaktan başka imkânım yoktur" diyerek açlık grevine başlar.

Grev, ülke içinde ve dışında birçok aydın kişi ve kurum tarafından desteklenir, komiteler kurulur.

Bu arada seçimler yapılmış ve Demokrat Parti gelmiştir iktidara. Yeni iktidarın ilk icraatı, kamuoyunda uzun bir süredir konuşulan genel affı çıkarmak olur.

Nâzım Hikmet de 15 Temmuz 1950'de özgürlüğüne kavuşanlar arasındadır artık...

Ancak sevinci uzun sürmeyecektir, çünkü bu kez de yakasına

"askerlik" sorunu yapışacaktır. Oysa Bahriye Mektebi'ni bitirmiştir, ayrıca zatülcenp geçirdiği için "çürük" raporu ile açlık grevi sırasında Cerrahpaşa Hastanesi'nden verilen doktor raporları vardır. Buna karşın Sivas'ın Zara ilçesinde askerlik yapması uygun görülür.

Tek çaresi kalmıştır: Yurdunu terk etmek...

Ve yurt dışına çıkar...

Bundan sonrasını "Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı" Sekreteri Kıymet Coşkun'un "Nâzım'ın Yurttaşlık Hakkı" başlıklı kitabından okuyalım:

"Avukatı (Mehmet Ali) Sebük'ün sonradan belirttiği gibi, Nâzım'm suçu Pasaport Kanunu'nun 33. maddesini çiğneyerek yurt dışına çıkmış olması idi. Pasaportsuz sınırı geçmek ve askere celp kararına uymamak suçlarından yargılanabilirdi; genel aftan sonra zaten yargılanabileceği herhangi bir "suç" kalmamıştı. Ancak Bakanlar Kurulu toplanarak 25 Temmuz 1951'de bir karar aldı. Nâzım Hikmet'in TC vatandaşlığından çıkarılma kararı..."*

Kıymet Coşkun'un belgelere de dayanarak hazırladığı bu kitap, 1988 yılında Cem Yayınları arasında çıkmış...

O zaman da ülkenin etkili ve yetkili kişileri Nâzım Hikmet için "yurttaşlık" sözü vermişler...

Bugün, Nâzım Hikmet yok aramızda, teyzesi Sârâ ve kızkardeşi Samiye Yaltırım ile öteki "yakın" akrabaları da...

Onlar yurttaşlığını göremediler.

2002, büyük şairin 100. doğum yılı. Bu günü kutlamak için şimdiden hazırlıklara başlandı ve mezarının Türkiye'ye getirilmesi tartışmalarına da...

Şair, şöyle "vasiyet" ediyordu:

*"Yoldaşlar ölürsem o günden önce yani,
-öyle gibi görünüyor-
Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni
tæ de uyarına gelirse
tepemde bir de çınar olursa
taş maş da istemez hanı..."*

* Nâzım Hikmet'in Türk vatandaşlığından çıkarılmasına ilişkin 25 Temmuz 1951 tarihli Bakanlar Kurulu kararının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, Resmi Gazete'nin 10.01.2009 tarihli sayısında yayımlandı.

Hayat deęiřiyor, "vasiyet"ler ve "vaziyet"ler de...

Bu "vasiyet"inden önce, "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından, hey dünya, çıkarılmışım. Beni Türklükten, halkımın evladı olmaktan, memleketime bağlı bulunmaktan kimse, hiçbir kuvvet çıkaramaz, ayıramaz" sözlerini unutarak, daha ne zamana kadar "yurttaşlık hakkı"ndan mahrum bırakacağız şairi?

Anayurdu şiirleri olan şairler adına daha ne zamana kadar bu utancı taşıyacağız?

Ben, kendi adıma artık taşımak istemiyorum...

(Sabah Gazetesi, 21 Ocak 2001)

NÂZIM HİKMETE HOŞGÖRÜ

Şiire başladığım yıllarda Nazım Hikmet'in yapıtları yasaklıydı. Üniversiteye geldiğimde "Yön" dergisi "Kuvayı Milliye Destanı"ndan kimi parçaları yayınlamaya başladı. Birkaç yıl sonra da bizim kuşağın kadirbilir ağabeyi, sevgili Memet Fuat, "de" yayınları arasında "Dört Hapishane'den" ve "Piraye'ye 21-22 Şiirleri"ni yayınladı.

Dünyada ve Türkiye'de 68 olaylarının yaşandığı sırada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenci idim. Yıl sonlarında öğrenci ve öğretim üyeleriyle Göksu'da piknik yapılır, şiirler okunurdu. Yine böyle bir piknikte, Eyüp adında bir arkadaşımız, birden ayakkabılarını çıkararak çıplak ayakla, Nazım Hikmet'in "Dört nala gelip uzak Asya'dan" diye başlayan "Davet" şiirini okumaya başladı.

Üstelik, o muhafazakar öğretim üyeleri ve öğrenciler önünde. Ama aldığı alkış, hala kulaklarımın labirentinde durur.

Bütün bunları neden ve niçin anlattım?

Geçen hafta Milas'ta bir lise öğrencisi, Nazım Hikmet'in bir şiirini okuduğu için kaymakamın talimatıyla üç saat için de olsa gözaltına alındı. Başbakan, Milli Eğitim Bakanı açıklama yaptı. Öğrencinin okuduğu şiirin dinleti programında olmadığı filan tartışıldı.

Bütün bunlar bir yana, Nazım Hikmet artık bedenlen aramızda değil, ama şiirleriyle yaşıyor. İki gün sonra da 42. ölüm yılı... Ahmed Arif ve Orhan Kemal ile birlikte anılacak ülkenin bir çok yerinde. Ben de yarın Ankara'da Makine Mühendisleri Odası'nın düzenlediği anma toplantısında bulunacağım.

Dünün en muhafazakar kesimi bile, Nazım Hikmet yasağının henüz yeni kalktığı yıllarda, onun şiirine tahammül edebiliyor da, dün o öğretim üyeleri misali profesörlerin, doçentlerin rahle-i tedrisinden geçmiş kimileri şiire aynı hoşgörüyü gösteremiyor.

Kimi kaymakam, kitapları yasaklamaya kalkıyor, kimi şiire tahammül edemiyor.

Ölümünün ardından neredeyse yarım yüzyıl geçmiş bir şaire bu tahammül edememek, bu hoşgörüsüzlük neden?

Şu yaşıma kadar Türkiye'nin dolaşmadığım yeri kalmadı ve nice kaymakam gördüm, edebiyatın meşalesiyle bulunduğu çevreyi aydınlatan... Sözüm onlara değil.

Yalnız ülkemizin sanat-edebiyat örgütlerine bir önerim ola-

cak. Bundan sonra düzenlenecek sanat-edebiyat yarışmalarının seçici kurullarına mutlaka bir de bu "yasakçı" kaymakamlardan birini almalı... Yalvaç kaymakamını roman, Milas kaymakamını da şiir seçici kurullarına mesela... Hiç olmazsa edebiyatın lezzetine varmış olurlar böylece...

Bir kitap okuyarak hayatları değil ama, düşünceleri değişir belki...

(Sabah Gazetesi, 1 Haziran 2005)

ŞAİR, (YİNE Mİ) CEZAEVİ KAPISINDA?

Nâzım Hikmet'in 1933'den 1950 yılına kadar 17 yıl boyunca, çeşitli cezaevlerinden kendisine yazdığı mektupları, "canınım canı" dediği Piraye, ceviz ağacından küçük bir bavulda saklıyor. Piraye'nin yaşamı boyunca Nâzım'a olan aşkı misali koruduğu bu bavul içindeki altı yüze yakın mektup, şimdi Memet Fuat'ın derlemesiyle Adam Yayınları tarafından iki kitap halinde yayımlandı: "Nâzım Hikmet: Piraye'ye Mektuplar."

Nâzım, 22 Aralık 1933'de Piraye'ye bir mektubunda serencamını şöyle anlatıyor:

"Fakat kararname çok garip. Mesela Kadri isminde, son defa yakalanan bir adamın üstünde, Karl Marks ismindeki bir âlimin bundan 60-70 sene evvel yazdığı meşhur bir kitabın el yazmasıyla Türkçesi çıkmış. Bu kitap bundan on sene evvel kadar da Türkçeye resmen tercüme edilip resmen satılmıştı. Dahası var: Yine bilmem kimin üstünde çıkan bir risalede Şevket Süreyya aleyhinde bir yazı varmış. Müstantik Bey bunu da benim yazmış olduğumu ima ediyor. Anlıyorsun ya Şevket Süreyya (Aydemir) ile Süreyya (İlmen) Paşa'yı birbirine karıştırmış."

Nâzım, bir hafta sonraki mektubunda ise şu ilginç notu düşecektir:

"Bu kadar garip surette cereyan eden hiçbir mahkeme bilmiyorum. Zabıt tutulmuyor, sözümü dinlemiyorlar, gıyapta şahit dinliyorlar. Daha neler neler..."

Ben de 1992'de Sarmal Yayınları arasında çıkan "Şair Cezaevi Kapısında" başlıklı kitabımda Cumhuriyet'ten günümüze kovuşturmaya-soruşturmaya uğrayan şairlerimizi ele almış, son 50 yılda (şimdi belki biraz daha fazla) şairlerin başına gelenleri özetlemeye çalışmıştım.

"Kapıkulu olmayan" şairlerin başı, şu dertlerden muzdaripti:

"Komünist bir idare kurmak kasdıyla gizli örgüt oluşturmak, kanunun cürüm addettiği bir fiili övmek, askeri isyana teşvik, sınıflar ve zümreleri şiir aracılığıyla birbirine düşürmek, bir derneğe üye olmak, yasak yayın bulundurmak, dini tahkir, müstehcenlik ve cumhurbaşkanına hakaret."

Evet, cumhurbaşkanına hakaret...

Şimdi de Can Yücel, bir toplantıda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e "sözlü hakaret" ettiği gerekçesiyle açılan davada önce iki

yıl, Yargıtay'ın cezayı "eksik soruşturma" nedeniyle bozması üzerine bu kez bir yıl iki ay hapis cezasına çarptırıldı.

Ve Nâzım Hikmet'in tam altmış beş yıl önceki mahkeme safahatı ile bugün Can Yücel'in başından geçenleri yan yana koyalım.

Geçen pazar günü Can Yücel, Melih Aşık'ın Milliyet'teki "Açık Pencere"sinde mahkemenin kendisi hakkındaki kararını şöyle yorumluyordu:

"Ben de tanıklar göstermiştim. Söz konusu sözü söylemediğime dair... Bu tanıklar dinlenmedi. Dinlenmediği gibi de temyiz'in 'eksik soruşturma' gerekçesini gözönüne almamış oluyor mahkeme..."

Cumhuriyetimizin 75. yılını kutlayacağımız şu günlerde değişen ne peki?

"Can Baba"nın dediği gibi "azalarak yaşayan değil, çoğalarak ölen"ler adına, bütün şairler yayımlayacakları ilk şiirlerini Can Yücel'e adayarak bir dayanışma halesi oluşturamazlar mı?

Can Yücel'in özgürlüğü, şairin ve şiirin de özgürlüğü değil mi?

(Yeni Yüzyıl Gazetesi, 1 Nisan 1998)

MOSKOVA'NIN GÖRÜNEN YÜZÜ

Tarihinin hangi kimliğini yansıtır bu kentin yüzü? Görünen ve görünmeyen yüzü? Dün havaalanından Kızıl Meydan'a gelirken bir kentin, Moskova'nın "görünen" yüzünü gördüm. Benimle birlikte Necati Doğru, Tarık Akan, Can Dündar, Nebil Özgentürk de gördü bu yüzü.

Nâzım Hikmet'in mezartaşını gölgesiyle bezeyecek "çınar" ağacı da...

Ve Kızıl Meydan'da Moskova'nın "görünen" yüzünü de aramıza alarak bir fotoğrafa durduk.

Güneş, ışığını gökyüzünün, tavan arasına hapsetmişti. Hava puslu idi bu yüzden, ama Kızıl Meydan aydınlıktı.

Bir ülkenin tarihi aktı gitti bu aydınlığın dehlizinde...

Bir kentin, Moskova'nın aydınlığı...

Lenin, yatıyordu o aydınlığın içinde...

Ak sakallıyla Dostoyevski, Puşkin ve Mayakovski.

Almanlar, 2. Dünya Savaşı'nda Moskova önlerine gelmiş, Ruslar da savaşın anısına gamalı haca benzer bir anıt dikmişler.

"Yeni Düzen"de İsveçliler bir mobilya fabrikası açmışlar Moskova'nın girişine. "Yolu biraz genişletelim" demişler ve biraz para vermişler.

Fakat yönetim, ne yolu açmış ne de bu anıtı kaldırmış...

Paralar mı İsveçlilerin verdiği?

"Uçmuş..."

Kucağında bebeğiyle bir kadın da para istiyor. Cüzdanımdan bir kağıt para çıkarıp veriyorum, Türk parası...

Kadın, parayı evirip çevirip, bakıyor.

Kadının şaşkın gözleriyle de ben Kızıl Meydan'a bakıyorum.

Kızıl Meydan'ın, Moskova'nın aydınlığına...

Sahi, neyi anlatır bir kentin kimliği?

İlk kez görüldüğünde?

(Sabah Gazetesi, 3 Haziran 2000)

BEŞ DENİZİN LİMANI: MOSKOVA

Moskova

Her insanın bir anayurdu olduğu gibi, her şehrin de bir anayurdu olmalı... O şehrin neresindedir anayurdu? Elbette kalbinde... Rusların "Byeli Gorod", Türkçesiyle "Beyaz Şehir" olarak andıkları Moskova'ya ilk gelişim bu. İstanbul'dan bindiğim uçakta, üç saattir bu "Beyaz Şehir" in kalbini düşünüyorum.

Hangi yüzüyle karşılaşacağım Moskova'nın? Kalp atışlarını hangi müziğin armonisiyle duyacağım? Nasıl yüz yüze geleceğiz?

Havaalanında hiç beklemeden otobüslere doluyoruz. Rehberimiz İlda konuşuyor ve "Ben Tatar olduğum için Rusları eleştirebilirim" diye başlıyor söze...

Demek, kendi kendisiyle dalga geçen bir şehir Moskova...

İlda anlatıyor: KGB, yani Gizli Polis Örgütü'nün sözcük anlamı Rusça'da "ilk tanışma, görüşme yeri" anlamına gelmekte.

KGB'nin beş katlı binası önünden geçmekteyiz.

İlda soruyor: "Bilir misiniz, Rusya'da en büyük bina hangisidir?"

Cevabını yine kendisi veriyor: "KGB binası..."

Gerekçesini de şöyle açıklıyor: "Çünkü bodrum penceresinden Sibirya görünür."

Uçan "Gamalı Haç"lar...

Peçesini kaldırır kaldırmaz Moskova'nın yüzünde casus film ve romanlarının karanlık, gizemli avlusunu göreceğim gibi bir duygu var içimde. Oysa bu avluda şimdi Sony, McDonalds, NEC, Nestle gibi dünya markalarının gölgeleri filiz vermekte... Hatta yol boyu billboardlarda Türkiye'nin "turizm" davetiyeleri...

Şehrin girişinde yine bu dünya "dev"lerinden İsveç mahreçli İKEA mobilya fabrikasının gölgesinde üç "gamalı haç"ın bedeni... Sosyalizm ile kapitalizmin el ele tutuştuğu bir fotoğrafı... İKEA kapitalizmin, "gamalı haç"lar sosyalizmin...

"Gamalı haç"ların bulunduğu alan, Almanların Moskova'ya işgalinde ilk direnişin yapıldığı yer. İlk mevzi burada kurulmuş, Ruslar da bu direnişin anısına bu "gamalı haç"ları dikmişler, ama biraz stilize ederek. Çünkü "haç"lar, Almanlarınkine pek benzemiyor, biraz yana yatmışlar.

İKEA da fabrikasını tam bu "haç"ların yanına kurmuş ve

Moskova belediyesine bir şartta bulunmuş: "Buraya fabrikayı yaparız ama, yolu da biraz genişletelim, parasını da biz verelim."

Gerçekten de bir "çuval" para vermişler. Fakat yol genişletilirse, "haç"lar da ortadan kalkacak. Bir "anıt"ı ortadan kaldırmak, başka bir yere taşımak ne mümkün?

Belediye, anıtı kaldırmadığı gibi, İKEA'nın da verdiği paranın üzerine yatmış...

"Paralar uçtu" diyor Ruslar, "ama anıt yerinde..."

Fabrikasız Bir Şehir

Moskova, fabrikasız bir şehir, ısıtma terminali dışında. "Eski İdare", bugün Sovyetler Birliği yönetimine öyle diyorlar, Almanlar Moskova'yı işgal edince fabrikaları Ural dağlarına taşımışlar. Şehrin dışında, Moskova nehri kıyısında, yalnızca bir ısıtma terminali var. Burada elde edilen sıcak ve soğuk su ile doğal gaz, mahallelerde kurulan istasyonlara taşınıyor. Bu istasyonlardan da evlere... Bu yüzden Moskova'da elektrik ve su bedava... Bunun için bir ailenin geçimine yüz Dolar yetiyor. Bir Dolar da resmi kurda yaklaşık 28 Ruble...

Moskova beş havalimanı, dokuz gar ile dünyaya açmakta kapılarını. Ayrıca Volga'ya dökülen Moskova nehri de Moskova'nın dünyaya açılan bir başka kapısı... Bir başka adı da "Beş Denizin Limanı"... Mesela, gemiyle Moskova'dan İstanbul'a dahi gelmek mümkün...

Lenin'in Otel: Metropol

Kaldığımız "Metropol" oteli Kızıl Meydan'ın arka avlusunda. Sağ kolunda bir kayaya oyulmuş Karl Marks heykeli, solunda Bolşoy Tiyatrosu...

Otel, 1905 yılında yapılmış. İlk sinema bu otelde açılmış, ama asıl özelliği Lenin'in hükümetini 1917-18 yıllarında bu otelde kurması...

Lenin'in heykelleri kaldırılmış ama, bedeni bir cam tabutta, daha dün hayata veda etmiş gibi yatıyor. Dokunsan sanki canlanacak...

Sabahın erkeninde "çekik gözlüler" Lenin'i ziyaret kuyruğunda... Kızıl Meydan ise turistlerin barınağı... Lenin mozalesinde yatıyor ama, rozetler, tişörtleri, bayrağı turistlerin ilgi odağı...

Moskova'nın "Beyoğlu"sü...

Arbat sokağına "Moskova'nın Beyoğlu"sü" denmekte. Moskova'nın en "lüks" caddesi. Vitrinler dünya markaları ile bezeli.

Arbat sokağından sonra TASS binası önünden geçiyoruz. TASS'ın önündeki parkta gençler, kimi kitap okumakta, kimi bir sohbetin kuytusuna bırakmışlar düşlerini düşüncelerini...

Moskova bir de "park"lar şehri... Parklara "bulvar" diyorlar, çünkü gerçekten de parklar bir bulvar görünümünde. Dört şeritli yolların ortasında, bir ırmak misali bütün Moskova'yı dolanıyor parklar...

Her şehrin bir kokusu olmalı diye düşünüyorum. Moskova'nınki "edebiyat"...

Türkiye Büyükelçiliği'nin yüz metre kadar ötesinde bir katedral. Adını soruyorsunuz, bir yazarın kimliği öne çıkıyor hemen: "Puşkin'in nikâhının kıyıldığı katedral..." Bir ara sokaktan bir meydana sürüklüyor adımlarınız sizi, karşınızda devasa bir heykel: Dostoyevski, bir tabureye ilişmiş kitap okumakta... Yesenin, şiir söylemekte gözleri gökyüzünün dehlizinde...

Puşkin Meydanında Gece...

Puşkin meydanında Puşkin heykelinin önünde duruyorum. Ruslar, Puşkin'e "Rus dilinin babası" diyorlar. Heykeli bu yüzden halkın topladığı paralarla yapılmış...

Gece, Moskova'yı koynuna almak üzere... Saat 12.00'ye doğru yol almakta, fakat gece "siyah" değil de "beyaz" bir tül ile örtüyor şehrin yüzünü... Bu "beyaz" aydınlıkta çocuklar çiçek satıyor Puşkin heykelinin çevresinde. Banklarda yanak yanağa, dudak dudağa gençler... Kitap okuyanı da var, alüminyumdan zincirler ve "vinleks" benzeri deri montlarla bedenlerini bezeyen "punk"çular da...

Bilboardlarda "Yeşil Yol", "Mavi Göl" filmlerinin afişleri...

Binaların çatılarında "Le Cooper"ın, "Sony"nin, "Coca Cola"nın ve daha bir sürü "Batı" mamulü ürünün ışıklı tabelaları... Bu ışıklarla aydınlanıyor Puşkin'in heykeli ve çevresi... Havada "yıldız"lar misali "polen"ler uçuşmakta... Polenler, kavak ağaçlarının armağanı Moskova'ya. Çünkü Moskova, aynı zamanda kavak ağaçlarının da şehri...

Biraz sonra, 1941 yılının kasım ayında Moskova Almanlar tarafından bombalanınca hükümetin taşınacağı Mayakovski istasyonunda olacağız Petesburg'a gitmek için...

Nâzım Hikmet'in Evinde

Son eşi Vera Tulyakova, Nâzım Hikmet'in 1952'den ölümüne kadar yaşadığı, hatta son nefesini verdiği evi müze haline dönüştürmüş... Bir küçük oda, ki Nâzım'ın çalışma odası ile salon, çoğu Nâzım'ın Vera'ya armağanı küçük objelerle dolu... Duvarlarda Picasso'nun, Abidin Dino'nun, Rus ressamlarının tabloları... Salonun dört duvarını kuşatan komodinler üzerinde küçük votka kadehleri, porselen çay fincanları...

Nâzım'ın küçücük odasına giriyorum. Sokağa bakan penceresi önünde bir masa, masanın üzerinde "Olivetti" marka daktilosu... Daktilonun kapağında Neruda'nın Nâzım'ı Şili'ye davet eden notu... Fakat Nâzım, bu "not"u aldığıının ertesi sabahı 7.20'de, sokak kapısından girer girmez yığılıp kalıyor, bir daha da bakamıyor hayatının aynasına...

Vera, İstanbul'a geldiğinde kendisiyle yaptığım röportajı içeren "Güneşli Rüzgârı Nâzım'ın" kitabını getiriyor. İçinde Nâzım'ın bir mektubu... Vera okuyor:

"Odessa'da 'Potemkin Zırhlısı'nın çevrildiği merdivenlerden denize bakıyorum. Denizde yakamozlar... Sevgili Vera bilir misin, İstanbul'un denizi de böyle ışıltılıdır. Sevgilim, senin gözlerin de benim hayatımı işte böyle aydınlatmakta..."

Nâzım'ın evi, ülkesine hasretinin bir adası duruyor orada, Moskova'da...

"Kıvılcım", Hâlâ Parlıyor...

Kızıl Meydan'ın arka sokağında, McDonalds'ın karşısına düşen küçük alanda, pazar günü 1917 Devrimi'nden kalan bir avuç "komünist" gösteri yapıyor. Çoğu oldukça yaşlı kadından oluşan bir kalabalık, Clinton'un Moskova'ya gelişini protesto ediyor. Ellerinde orak-çekiçi ve rengi solmuş bayraklar...

Kürsüde benim yaşında bir "genç", zaman zaman yumruğunu sallayarak ateşli bir konuşma yapıyor. İki-üç kadın, sekiz sayfalık tabloit bir gazeteyi dağıtıyor. Parasını vermek istiyorum, almıyorlar, çünkü "bedava"... Gazetenin orak-çekiçle bezeli adını soruyorum. "Kıvılcım" diyorlar. Kimisinin de göğsüne yapıştırdığı bir kağıt parçasında gösterinin özeti: "Clinton ülkeneye dön", "Kaynakların üstünde birleşelim"...

"Yüzde kırk oy alan 'komünistler' bu kadar olamaz" diye düşünüyorum.

Kalabalık da toplu halde değil... Sekiz-on kişilik gruplar halinde... Her grubun bağırması, birbiri üzerine yığılıyor.

Arkamdan bir ses duyuyorum:

“Bir komunist toplantısının fraksiyonsuz yapıldığı nerede görülmüş ki...”

(Sabah Gazetesi, 17 Haziran 2000)

RUS DEVRİMİ'NİN BAŞLANGIÇ NOKTASI: PETERSBURG

Çar I. Petro tarafından 1703 yılında kuruluyor. 1712'den 1918 yılına kadar "başkent"lik onuruyla taçlanıyor. Rusçası "Sankt-Petesburg"... 1917 Devrimi'nden bir yıl sonra adını "Leningrad" olarak değiştiriyor. Stalin döneminde "Stalingrad" olarak çağrılıyor. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra da referandumla yeniden "Petersburg" adına kavuşuyor.

Rusya'nın ikinci büyük şehri... Bir başka deyişle Rusya'nın Batı'ya açılan kapısı... Devrimin başlangıç noktası... Bir kültür merkezi... II. Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı gerçekleştirilen en büyük savunmanın simgesi... 101 ada üzerine kurulu olduğundan, bir anlamda Kuzey'in Venedik'i...

Moskova'dan gece 23.00'te kalkan trenimiz, hiç mola vermeden, gecenin yarı aydınlığında ormanların ve dağların kuytusundan aşarak Petesburg'da "Moskova" istasyonuna giriyor.

"Pulkovskaya" otelinde bavulumu açmadan sokağa atıyorum kendimi...

"Ruskaya Radyo" da Tarkan

Taksiler 10 Ruble, yani yaklaşık 30 cent'ten açıyorlar kilometreyi ve bir kilometre 4 Ruble yazıyor. Bu tarife tabii, Petersburglular için geçerli, ama onların taksiye ihtiyaçları yok. Tramvay ve otobüslerin çamurlukları çürüse, metro oldukça yerin altında olsa da toplu taşıma araçlarını tercih ediyorlar.

Turistler için taksi, pazarlığa tabi. Bizim tedavülden kalkan "Serçe"lere benzer arabalar ile 20 kilometrelik bir yol, eğer otelin önünden biniliyorsa 350-400 Ruble... Taksinin markası "Mercedes" ise 500 Ruble... Yok, otelin önünden değil de ana caddeye biraz yürüyüp yoldan bir taksi çevirebilerseniz 100 Ruble...

Ben de öyle yapıyorum.

Taksiye biner binmez bir "müzik" sesi karşılıyor sesimi... Evet, Tarkan'ın şarkısı bu: "Şıkıdım"... Ama Rusça söyleniyor, arada da "Elaman" ve "Yavrum" kelimeleri...

Şöföre "Radyo mu, kaset mi bu?" diye soruyorum.

"Ruskaya Radyo" diyor, ardından da ekliyor:

"Cim Bom, Galatasaray, Hacı, Hakan..."

Bilboardda "Bodrum" Mavisi...

"Moskova", 12 km. uzunluğuyla Petersburg'un en uzun cadesi. Parlamento binası önünde duruyorum. Binanın önünde de devasa bir "Lenin" heykeli... "Yeni Düzen"de yaşayan tek Lenin heykeli olarak biliniyor.

Moskova'da iki yolun arasına mevzilenen "park" alanlarının yerini burada tramvay yolları almış... Kırık dökük de olsa iki vagonlu tramvaylar durmadan gidip geliyor. Yol kıyılarında "cafe"ler... Kimi güneşe sermiş sandalyelerini, kimi bir gölgenin kuytusuna sığınmış... Kitap okuyan, bira içen Rus gençleri...

Bilboardlar, kimi tramvay, hatta taksiler "Batı" ürünü "marka"ların reklamlarıyla bezeli... Telefon rehberinde Türkiye elçiliğinin ya da bir yetkilisinin adresi bulunmasa da bir bilboardda Rusları "Bodrum"un maviliğine çağıran afişini görmek, doğrusu sevindiriyor insanı...

Suda Gizlenen Kilise

Bir "zafer" takının altından geçiyorum. Bir "tak"ın altından daha... İkincisi, 93 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra, Rusların kazandığı "zafer" adına yapılmış...

Biraz ileride "Havana Club", yeni sezon hazırlığına başlamak üzere...

Ve onun biraz ilerisinde de bir "semt" pazarı...

Küçük küçük "kulübe" dükkânlar... El büyüklüğünde maydonozlar, marullar, iki karıştan iri muzlar, naylona sarılmış yeşil ve kırmızı elmalar tezgâhlarda...

"Mavi Köprü" üzerinde duruyorum. Bu, kentin en geniş, fakat uzunluğu eninden daha kısa bir köprüsü...

Çar I. Nikola'ya ait heykelin karşısında Belediye Meclisi binası, onun da çaprazında "İsaakievskaya", yani Devrim'den sonra müzeye dönüştürülen "İsak" kilisesi... Kilise, elli bin tahta kazık üzerinde durmakta...

II. Dünya Savaşı'nda Almanlar Petersburg'u bombalayınca, kilise zarar görmesin diye her bir taşı, özenle numaralanarak Neva ırmağına bırakılmış... Savaştan sonra ırmaktan çıkarılan parçalar birleştirilerek kilise yeniden inşa edilmiş... Duvarlarında bir santim boşluk olmayan, mozaiklerle bezeli kilise de onarım hâlâ devam etmekte...

Neden Votka İçiliyor?

Petersburg'da I. Petro'nun hâlâ izlerini görmek mümkün. Batı hayranı Çar, Avrupa'da ne varsa ülkesine taşımak istemiş, aynı zamanda da iyi bir denizci. Tasarladığı bir geminin maketi, bir otelin önünde durmakta; yaşadığı bir oda ile bir mutfaktan oluşan tahta ev de olduğu gibi korunmakta...

Söylenceleri de dilden dile dolaşmakta...

Çar, çok toplantı yaparmış, geç gelenlere de votka içme cezası vermiş, tabii parasını içen ödüyor. Bu yüzden olsa gerek Rusya'da votka çok içilmekte... Ben de bir kadeh votka yudumlamak için Nevski caddesine çıkıyorum. "İtalyan" kilisenin önü ressamların barınağı. Kimi küçük tezgâhlarda "turistik" Petersburg manzaraları satmakta, kimi karşılırlarına aldıkları modellerin kara kalem portrelerini yapmakta...

Biraz ötede 4-5 yaşlarında bir kız ile erkek çocuğu, balerinle taş çıkartacak bir dansa durmuşlar.

Ressamların yanı sıra bir de dondurma yiyen kızlar süslüyor caddeyi...

Müzeler Şehri

"Propaganda" adında bir bara oturup "Şehir Rehberi"ni okuyorum. Bir müzeler şehri Petersburg aynı zamanda.

Rus edebiyatında bu şehirle ilgilenmeyen şair ve yazar yok gibi. Dostoyevski'nin romanları bu şehirde geçiyor. Puşkin, 1830'da, bu şehrin "Karadere"sinde yaptığı düelloda hayatını kaybediyor. Şair Sergey Yesenin bu şehirde intihar ediyor. Çehov da bu şehri sık sık ziyaret edenlerden...

Bu yüzden olsa gerek, Petersburg'da Rus Edebiyat Müzesi dışında Puşkin, Dostoyevski, Anna Ahmatova, Aleksander Blok, Nikolay Nekrasov ve "Lolita"nın yazarı Vladimir Nabokov adına birer müze bulunmakta... "Neva News"te okuduğuma göre de cazdan operaya, tam 11 konser ve tiyatro salonu perdelerini açmakta her gece...

Bir şehrin kimliğini bundan başka kim, nasıl tarif edebilir?

Sözün ırmağında daha fazla kürek çekmenin anlamı yok.

Bir "Eski zaman" Rus fıkrası ile bitirelim:

"Coğrafya dersinde öğretmen, öğrencisine soruyor:

- Rusya'nın komşuları kimlerdir?

Arka sıralardan birinin sesi:

- Rusya kimi isterse o!"

Görünen o ki, Rusya bütün dünya ile komşu olmak çabasında...

"900 Gün" Anıtı

Robedy caddesinin sağ yamacında, üzerinde "1941-1944" tarihlerinin yer aldığı bir anıt yükselmekte. Kimi "Savunma", kimi "Kuşatma" müzesi diyor. Petersburg'un o zamanki adı "Leningrad" anısına yapılmış bir anıt.

Hatırlamakta yarar var:

II. Dünya Savaşı'nda Alman ve Fin orduları, Leningrad'ı 8 Eylül 1941'den 27 Ocak 1944'e kadar abluka altına alıyor. Ve anıtın bulunduğu yer, Alman ile Rus ordularının karşı karşıya geldiği ilk mevzi... Sütunun iki yanında savaşı simgeleyen asker ve halktan kişilerin heykelleri... Kimi elinde Kaleşnikov ile koşmakta, kimi top mermisi dökmekte...

Heykel koridorundan geçtikten sonra anıtın altına iniliyor. Duvarlarda anıtın yapıldığı tarihten beri sönmeyen 900 lamba. Elektrikle yanmalarına rağmen, hepsine "meşale" görünümü verilmiş... 900 lamba, kuşatmanın sürdüğü 900 günü simgeliyor.

Salonun duvarlarında orak-çekiçli Rus bayrakları, camekânlarda kuşatmadan arta kalan mektuplar, mermilerle delik deşik olmuş miğferler, pas tutmuş mataralar...

Her yarım saatte bir "kuşatma"nın dehşetini anlatan bir film oynamakta...

Bir kırmızı karanfil de ben bırakıyorum, barış adına...

On Bir Yılda Gezilen Müze

Rusça adıyla "Gosudarstvenni Ermitaj", yani "Hermitaj" müzesi "Kışlık Saray"ın hemen yanı başında. Çariçe II. Yekaterina'nın koleksiyonundaki sanat eserlerinin konması için 1764 yılında mimar Vallin de la Mothe tarafından inşa ediliyor. Müze, 1837'de "Kışlık Saray" ile birlikte yandıktan sonra Alman mimar Leo von Klenze tarafından yenileniyor.

Üç milyona yakın resimden oluşan müze koleksiyonunda ortaçağdan başlamak üzere Batı Avrupa ve Rus sanatından başka Hint, Çin, Eski Mısır, Mezopotamya, Kolomb öncesi Amerika, Eski Yunan ve Roma sanatlarından örnekler yer almakta...

Bu eserlerin her birinin önünde bir dakika geçirmek isteyenlerin, bütün müzeyi dolaşmaları için hayatlarından on bir yıl ayır-

maları gerekmekte...

Barok stili sarayın 1057 odası, 1786 kapısı ve 1945 de penceresi bulunmakta...

Ve gece gönüllerde, Nâzım'ın sözleri dillerde Livaneli'nin sesi yadigar kalarak sona erdi.

(Daha önce yayımlanmadı)

SÖZ VE SES NÂZIM İÇİN BİRLEŞTİ

Nâzım Hikmet'in sözleri, yani şiirleri dün akşam Moskova Mali Tiyatrosu'nda Zülfü Livaneli'nin sesi, yani şarkılarıyla buluştu bir kez daha... Rus dilinde "Bolşoy" büyük, "Mali" ise "küçük" anlamına geliyor.

Sözcük anlamı küçüktü ama, önceki akşam Mali Tiyatrosu, bir stadyuma dönüştü adeta, Nâzım Hikmet'in sözü, Zülfü Livaneli'nin sesiyle...

Saat 19.10'da Zeynep Oral'ın Nâzım'dan "Vapur" şiirini okumasıyla başladı gece.

Ve 38 yıl sonra, belki de ilk kez bir Nâzım gecesinde Türkiye Cumhuriyeti temsil ediliyordu.

Gerçi Kültür Bakanı İstemihan Talay yoktu gecede, ama Müsteşar Yardımcısı Abdullah Dörtlemmez, "2000'li yıllara geçmişiyile barışık bir kültürle girmeyi hedefledik" diyerek Nâzım'la ilgili çalışmalarla Kültür Bakanlığı'nın destek verdiğini belirtti.

Rus-Türk İşadamları Birliği Başkanı Ali İhsan Akıskalıoğlu da yaptığı konuşmada bu toplumun çimentosunun Nâzım Hikmet olduğunu vurguladı.

Moskova Büyükelçisi Nabi Şensoy'un da katıldığı gecede Tarık Akan, Nâzım Hikmet Vakfı adına son eşi Vera Tulyakova'ya bir Nâzım resmi ile kitaplarını verdi.

Vera da vakfa Nâzım adına bir tablo armağan etti Vakıf Başkanı Aydın Aybay ile sekreteri Kıymet Coşkun'a...

Vera daha sonra yaptığı konuşmada "Bugün Nâzım'ın mezarında yıllarca birbirine el uzatmayan iki ülkenin bir araya geldiğini gördüm" diyerek duygularını dile getirdi.

Konuşmalardan sonra, ses ile sözün buluşması başladı.

Daha sonra, Nâzım'ın "Ferhat ile Şirin" balesinden bir bölümün ardından Zülfü Livaneli'nin "New Age Rhapsody"si çalındı.

Ve ilk bölüm Çaykovski'nin müziği ile son buldu.

Gecenin ikinci bölümünde Nâzım'ın arkadaşı Valeri Tokarev Rusça şiirlerini okudu. Şiirleri de Türkçe "Teşekkür" kelimesiyle sona erdirdi.

Bolşoy Balesi sanatçıları Elena ile Yuri'nin Nâzım'ın "Ferhat ile Şirin" balesinden bir bölüm sunmasından sonra Müşfik Kenter, bu kez Nâzım'ın Türkçe şiirlerini taşıdı sahneye.

Müşfik Kenter'e dinmeyen alkışlar arasında da Zülfü Livaneli aldı sözü.

İşte o an, Mali Tiyatrosu'nun salonu küçük bir stadyuma dönüştü adeta...

Nâzım Hikmet'in şiirleri yanında, Livaneli'nin deyişiyle "onun çocukları", Ülkü Tamer'in "Güneş Topla Benim İçin", Orhan Veli'nin "Deniz", Refik Durbaş'ın "Çırak Aranıyor" isimli şiirlerinden bestelediği şarkıları Rus ve Türk dinleyiciler tarafından alkışlarla birlikte söylendi.

Halil Karaduman kanunu, Ferhat Livaneli gitarı, Göksun Çavdar klavyesi, Selim Atakan piyanosu ile dinleyenleri büyüledi.

Yeni bir güne başlamaya yarım saat kala gece bitmek bilmiyordu. Livaneli sanki zamanın ses duvarını aşarak bıraksalar sabaha kadar söyleyecekti.

Ve gece gönüllerde, Nâzım'ın sözleri, dillerde Livaneli'nin sesi yadigâr kalarak sona erdi.

(Sabah Gazetesi, 5 Haziran 2000)

NÂZIM, HASRETİNİN RESMİNE DURDU

Nâzım Hikmet'in tam 38 yıldan beri misafir kaldığı "ölüm ülkesi" Novodeviçye Mezarlığı'nın kapısı dün sabah kırmızı karanfillerle bezenmişti.

Novodeviçye Mezarlığı'nda 30 yıldır tam 23 bin Rus yoldaşıyla birlikte yaşayan Nâzım Hikmet'in yüzü ışıldıyordu karanfillerin kokusunda...

Aynı koku komşusu Gorki, Puşkin, Çehov ve Mayakovski gibi dostlarının da yüzüne yansımaktaydı.

Önce kırmızı karanfiller bırakıldı gülen sûretinin önüne...

Sonra sevgilerimiz, saygımız ve hasretimiz...

Gülen gözlerine şiirimin hasretini de bıraktım bir kırmızı karanfil ile...

- Hoşgeldin şair, dedi.

- Hasretin bitti şair Baba, dedim.

Mezarlığın hemen girişinde başında bir ulu çınar ile bir mavi çamın altında yatıyordu Şair Baba...

Hasretinin rengini çınara, gözlerinin hasretini mavi çama vermişti.

Ve kendi sesiyle sesleniyordu Türkiye'den gelen misafirlerine...

Karanfillerle bezenen mezarına daha sonra Eskişehir'den gelen "çınar fidesi" dikildi.

Ardından Türkiye'nin 27 nühtelif yerinden getirilen toprak serpildi mezarına...

Antalya'dan, İzmir'den, Eskişehir'den, Antakya ve Çanakkale'den, Foça ve Adapazarı'ndan, Saraybahçe ve Esenyurt'tan gelen, vatanın hasret toprağı...

Bir kürek toprak Zülfü Livaneli attı, bir kürek Tarık Akan, bir kürek Necati Doğru ve Can Dündar, bir kürek Rutkay Aziz ve Güneş Karabuda... Bir kürek Nebil Özgentürk ve Coşkun Aral.

Bir kürek ben attım "Hasretin dinsin artık Şair Baba" diyerek...

Ardından konuşmalara geçildi. Rusya Türk İşadamları Birliği Başkanı Ali İhsan Ahıskalıoğlu, "Nâzım sanayici değildi ama sanatçıydı, şairdi. Hem de dünyanın en büyük beş şairinden biri, biz niye onun gibi dünyanın en iyi beş sanayicisinden biri olmayalım. Çünkü o bize sevgiyi ve barışı aşıladı" dedi.

Nâzım Hikmet Vakfı Başkanı Aydın Aybay "Nâzım dünya şairiydi, ama bizden biriydi ve kuşkusuz en güzel bizim dilimizi konuşur, en tatlı söyleşilerini bu dilde yapar ve en güzel şiirlerini de şüphesiz ana dili olan Türkçe ile yazardı" dedi.

Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği ÇASOD adına Rutkay Aziz konuştu, "Işıklar içinde yat şair" dedi.

Sonra Zülfü Livaneli konuştu, hasretini dile getirdi.

Müşfik Kenter konuştu, hayır o konuşmadı, Nâzım'ın kendi dilinden şiirlerini seslendirdi.

Ve birden o belirdi ışıklar içinde...

O, Vera Tulyakova...

Nâzım Hikmet'in son eşi... "Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi" diye şiirler yazdığı Vera... Kirpiklerinin mavisi biraz solsa da saçları yine saman sarısıydı. Mor bir yelek giymişti. Yeleğinde bir broş... Broşun gölgesinde gizlediği yüreğinde Nâzım'a olan sevgisi...

Ellerinin sıcaklığında gizlediği bir kırmızı karanfille Nâzım'ının dizi dibine oturdu. Göz göze geldiler. Güldü şaire, şair de ona güldü.

- Nicesin dedi, görüşmeyeli...

- Ne olsun, dedi Vera, hasretin, bir hasretin duruyor sevgimde...

Elli yıl öncesinin sevgisiyle el ele, yanak yanağa durdular.

İşte bu duruşları kaldı dünden yadigâr yarına...

Nâzım'ın hasretinin yadigâr kaldığı gibi...

O yadigârın anısıyla dolaşılıyor bu satırların şairi Refik Durbaş da şimdi Moskova'nın gözde değil, yürek hasretiyle görülen ara sokaklarında..

(Sabah Gazetesi, 4 Haziran 2000)

Refik Durbaş, Memet Fuat ile.

Refik Durbaş, Nail Çakırhan (Nail V.) ile.

RESSAM VE NEFRETİ...

Marina Picasso, yüzyılımızın dahi ressamı Picasso'nun torunu... 51 yaşındaki torun Picasso, anılarını "Picasso, mi abuelo / Dedem Picasso" başlığıyla İspanya'da yayımladı. "Onun öldüğüne inanmadım. Sanki sonsuza kadar bir kâbus olarak hayatımda yer alacaktı. Dedeme tapıyorum, ama ondan ölesiye de nefret ediyorum" diyen Marina, dedesinin ne kadar egoist, narsist ve zalim olduğunu da anlatıyor.

Picasso'nun çevresindeki insanlara değer vermediğinin, yalnızca sanatını önemseydiğinin, hatta babasını sürekli aşağıladığının altını çizen torun Marina, dedesinin "aşk"la ilişkisi üzerine de şunları yazıyor: "Bir sanatçı olarak âşık olmuş olabilir, ama bir erkek olarak asla! Kadınlara değer vermediği için hep terk edildi. Resme harcadığı zaman, onun için her şeyden daha önemliydi."

Yüzyılımızın hangi büyük sanatçısı, ressamı, şairi, yazarı Picasso'nun yazgısını paylaşmamıştır?

Yüzüncü doğum yılında da Türk şiirinin onuru Nâzım Hikmet, şiirinin saygınlığıyla değil de, aşkları ve sevdaları, hatta futbol taraftarlığıyla gündeme gelmedi mi?

Kitleler böyledir işte... "Yaratı"nın içeriğiyle ilgilenmektense, "yaratıcı"nın kimi zaaflarının açığa vurulmasından keyif duyarlar.

Yine Nâzım Hikmet'ten bir örnek vermek istiyorum.

Nâzım'ın son eşi Vera Tulyakova, 1990'da, 9. TÜYAP Kitap Fuarı nedeniyle ilk kez İstanbul'a gelmişti. Ben de Vera ile oldukça uzun konuşma yapmış ve "Vera Tulyakova Anlatıyor: Güneşli Rüzgârı Nâzım'ın" başlığıyla bir kitapta toplamıştım.

Vera'ya göre de Nâzım Hikmet, haddinden fazla "kıskanç" bir erkekti. Ve bir anısını anlatmıştı Vera:

Birbirlerinden pek ayrılmazlarmış... Ayrılmak mecburiyetinde kaldıkları zaman da küçük notlar yazarlarmış... Bir gün Vera, küçük bir not yazarak Nâzım'ın da bildiği bir kadın berberine gidiyor. Biraz sonra haber geliyor ki, Nâzım öfkeyle Vera'yı aramakta... Çünkü berbere de baktığı halde Vera'yı bulamamıştır.

Nâzım'ın bu kıskançlık krizi 15 dakika sürecek, ardından hiçbir şey kalmayacaktır kırgınlığından...

Vera, "Umut beslediği bir kişi hakkında düş kırıklığına uğrar-

sa, artık o kişi onun için ölmüş demekti" diye bitirmişti sözlerini...

Yaratıcıların da etten kemikten yapılma, bizim gibi insanlar olduğunu ne çabuk unutuyoruz. Öfke, nefret, kıskançlık yalnızca sıradan insanların tekelinde mi?

(Sabah Gazetesi, 10 Mart 2002)

YAZARLIĞIN ETEKLERİNDE...

Okurlardan aldığım mektupların ekserisi nasıl "yazar" olunduğu üzerinedir. Çoğunluğu da gençtir, şiir, öykü yazmaktadır, denemeleri vardır. Kimi üç-beş şiirini gönderir, kimi dosyasını... Yazdıklarının eleştirilmesini ister.

Ama bütün bunlar bir soruda düğümlenmektedir:

"Nasıl yazar olabilirim?"

Sahi, insan nasıl yazar olur?

Çok düşünmüşümdür.

Hem bu genç arkadaşlarıma vereceğim yanıtı, hem de kendi payıma nasıl yazar olduğumu çok düşünmüşümdür.

Şimdi elimde bir anahtar var:

Memet Fuat'ın Literatür Yayıncılık tarafından yayımlanan "Yazarlığın Eteklerinde" kitabı bu anahtar da...

Bilenler bilir, bizim kuşağın "Memet Abi" si, Nâzım Hikmet'in üvey oğlu. Annesi, Nâzım'ın sevgili "Piraye"si... Tabii, Memet Fuat'ın yazarlığında da Nâzım Hikmet'in emeği, sevdası, tavsiyesi oldukça fazla yer tutmakta...

Memet Fuat da "Yazarlığın Eteklerinde" kitabında işte bu emeği, sevdayı dile getirmekte...

Piraye, oğlunun "yazar" olmasını istiyor. Bu yüzden de onu şiir, öykü yazmaya ve yazdıklarını Nâzım'ın süzgecinden geçirmeye zorluyor. Nâzım da yazarlık yolunda tavsiyelerde bulunuyor, eleştiriyor, yol gösteriyor. Mesela Memet Fuat'ın bir derginin "heveskâr" bölümüne şiir göndermesine "heveskârlık rezil bir iştir" diye karşı çıktıktan sonra şu tavsiyede bulunuyor:

"O şiiri iki misli kısaltarak yazmayı dene. Şiirin ifade şekli pek hoşuma gitti. Hiç şairane değildi, ben şairanelikten, sululuktan, yapmacıktan, züppelikten nefret ederim. Şiir dediğin şeyin şekli, eski Yunan mabetleri gibi pürüzsüz, süssüz, şatafatsız, aydınlık ve muhtevayı en iyi surette verebilir, belirtebilir olmalı. Unutma ki şekli tayin eden muhtevadır."

Sonra, "Konuşma diline çok dikkat et" diyor, "elinden geldiği kadar konkre, müşahhas ve iyice bildiğin şeyi yaz" diyor, "zoraki yenilik"lerden sakınmasını öneriyor, "sahici" olmasını istiyor.

"Yazarlığın Eteklerinde" bu açıdan Memet Fuat'ın yazarlığa başlamasının ötesinde, "genç" bir yazar adayı nezdinde bir büyük şairin "Nasıl yazar olunur?" sorusuna verdiği yanıtların toplamı...

Peki, bunca tavsiyeye rağmen birkaç şiir, roman ve hikâye denemesinden sonra Memet Fuat, edebiyatımızın vazgeçilmez bir şairi ya da hikâyecisi oldu mu?

Ne yazık ki hayır!

Oysa bugün yaşayan en önemli deneme ve eleştiri yazarlarımızdan biri Memet Fuat...

Şair ve hikâyeci değil ama, Türkçeyi kullanmadaki kıvraklığı, aydınlık ve çağdaş bilinç düzeyi ile vazgeçilmez bir deneme ve eleştiri ustası üstelik...

“Yazarlığın Eteklerinde” kitabı da işte bu deneme ve eleştiri deneyiminin bir kanıtı, bir başka deyişle göstergesi...

Diyeceğim, yazarlık teşvik ile tavsiye ile olmuyor.

Çünkü her yazarın ve şairin ayrı bir “yazı macerası” var.

Önemli olan da bu maceranın hangi koyaklardan geçtiğinin farkında olmak, bu farkındalığın ipuçlarını yakalayabilmekte...

(Sabah Gazetesi, 1 Eylül 2002)

ANILAR YAŞAMAYA BAŞLAYINCA...

Ceviz bir sandık... Nâzım Hikmet hapishanede yapmış... İçi "Pirayende" sine yazdığı çiçekler ve şiirlerle, en çok da sevgisiyle süslediği mektuplarla dolu... Sandığın hemen baş ucunda Memet Fuat'ın henüz kitaba dönüşmemiş anıları: "Gölgede Kalan Yıllar"...

Anılarla bezeli Altunizade'deki odasında Memet Fuat ile yanında Adam Yayınları arasında kitap olarak çıkacak "Gölgede Kalan Yıllar"ı konuşuyoruz.

Kırk yıla yaklaşan bir zaman dilimini kapsayan anıların yazılması iki yılını almış Memet Fuat'ın... Başladığında 69 yaşındaymış, yani annesi Piraye'nin 89 yaşında hayata elveda dediği yıl...

"Annem öldü" diyor, "onun öldüğünün ertesi gece, geçtim bilgisayarın başına ve başladım yazmaya..."

Daha önce anılarını yazma düşüncesi var mıydı?

Gözbebeklerinde annesinin yüzü ışıldıyor:

"Çevremizdeki bir takım insanlar yok oldu. Anılar yaşamaya başlayınca, onların önemini anlıyorsun..."

Ve plan-program yapmadan, çağrışımların kılavuzluğunda anılarını yazmaya başlıyor Memet Fuat...

Anılar, 1920'den başlayıp 50'li yıllara kadar uzanıyor.

Yılların parantezini bu iki tarih arasında kapatmasını da şöyle açıklıyor Memet Fuat:

"50'nin başında hayatımda iki olay vardı: Biri Nâzım Hikmet'in Türkiye'den uzaklaşması, ikincisi dedemin ölmesi... Bunlar, benim açımdan ailenin iki büyük insanı... 50'lerin başı ikisinin de yok olduğu dönem..."

Peki, 50 sonrası?

"Ondan sonrası bambaşka bir hayat. Çağaloğlu'na gelmem, spor hayatı, 'de Yayınevi', voleybol falan..."

Bütün bunlar "Gölgede Kalan Yıllar"ın dış yüzü...

İç yüzünü de Memet Fuat anlatsın:

"Anılarda iki aile var. Hem annemin, Altunizade ailesi; hem de babamın, Vedat Örfi'nin Mehmet Ali Paşa ailesi... Bir de Nâzım'ın ailesi... Çünkü ben 3-4 yaşındayken annem Piraye, babam Vedat Örfi'den ayrılıyor ve Kadıköy'e gelerek Nâzım ile tanışıyor. Tabii anıların büyük bölümünde annemle Nâzım yer almakta... Bir de dedem..."

Dedem çok ilginç bir adamdı. Anılarımin yazma nedenlerinden biri de odur. Dedem Mehmet Ali Paşa, hünkâr yaveri, yani

sadrazamın damadı... Kardeşi Fuat Paşa ise padişahın damadı, yani Cemile Sultan ile evli... Fakat anılar yalnızca bu aileler ile sınırlı değil. Belli bir dönemdeki insanların ortak kişiliklerini de belirlemeye çalıştım. Bunlar, bugünün insanına hiç benzemeyen özellikler taşıyor. Bir sevgi dünyası o... O dönemdeki insanların değer verdikleri şeyler çok başka ve kesinlikle para değil bir kere... Tüketim kesinlikle değil... Her şey biriktiriliyor ve birbirlerine devrediliyor. Ama bütün bunlar, bir nostalji de değil... Bir yaşam biçiminin, bir insanlık anlayışının aktarılması..."

"Piraye'nin bu anılarda yer almasını istemediği ya da istemeyeceği bir şey olabilir miydi?" sorusunu sözün arasına sıkıştırıyorum.

"Annemin şu yazılsın, bu yazılsın diye bir düşüncesi yoktu. O, yalnızca kendisinden söz edilmesini, polemik konusu yapılmasını ve bu yüzden Nâzım ile ilişkilerinin ağızlara sakız olmasını istemezdi."

Anıların 50'den sonraki yılları yazılacak mıydı?

"Çok zor" diyor Memet Fuat.

Çünkü bundan sonraki vaktini Piraye'ye ayırmak amacıyla...

Nâzım Hikmet'in Piraye'ye yazdığı mektupların hepsini bilgisayara aktarmış...

"Oysa" diyor, "herkes sanıyor ki benim 'Nâzım ile Piraye' kitabım Nâzım'ın Piraye'ye yazdığı mektuplardan oluşmakta... Aslında Nâzım'ın Piraye'ye yazdığı mektuplar üzerinde çalışarak Nâzım'ın şiirlerinde yaşamının etkilerini ortaya koymaya çalıştım. Şimdi ise Nâzım'ın mektupları asıl yüzleriyle çıkacak ortaya..."

Bu arada kitabın adının hikâyesine iliştiriyor sözün ucu:

"Kontes Hermynia Zur Mühlen'in yazdığı bir kitap vardı: 'Gölgede Kalan Bir Yıl'... Bu kitabı annem çok sever ve herkesin okumasını isterdi. Anıların adını bu kitabın adından çıkardım. Annemin sevdiği bir romana gönderme olsun istedim yani..."

Ve yine anne sevgisiyle sözcüklerin düğümünü atıyor:

"Annemi yalnız onun oğlu olarak değil de, bir de Nâzım'ın oğlu olarak sevdim gibi... Bu, anlatılması oldukça zor bir duygu... Annem bir evi olsun isterdi, onun güvencesiydi bu ev... O evi yaptım ve bahçesine ebruli hanımelleri de diktim. Yani Nâzım'ın anne me yapmak isteyip de yapamadıklarını yaptım."

Memet Fuat'ı anılarının aydınlığıyla baş başa bırakıp alıp çıkıyorum gölgemi...

NÂZIM, HEP TARTIŞILACAK MI?

Ölümünden sonra Aziz Nesin'in arşivinden Nâzım Hikmet'e ilişkin on büyük klasör belge, not, kupür ve fotoğraf çıkar. Klasörlerden ikisi Nesin'in eski yazı notlarından oluşmaktadır. Nesin'in bu "eski yazı" notları dışında topladığı belgeler, oğlu Ali Nesin tarafından "Türkiye Şarkısı Nâzım" başlığıyla bir kitapta toplandı ve Adam Yayınları tarafından yayımlandı.

Kitabın omurgası aslında, yine Aziz Nesin imzasıyla 1976 yılında "Vatan" gazetesinde "Şen Olsun Nâzım Hikmet" başlığıyla yayımlanmıştı.

Aziz Nesin'in adı geçen kitabı, aslında Nâzım'ın özyaşam öyküsünün bir taslağı niteliğinde...

Nesin, yıllar boyu çalışmış Nâzım üzerine, belgeler toplamış ve amacı bir gün bütün bunların toplamından şairin gerçekçi bir portresini çıkarmak... Ama Nesin'in 22 yıl önce yayımlandığında tartışmalara konu olan yazıları, bugün de hızını sürdürmekte...

Memet Fuat, "Adam Sanat" dergisinin 152. sayısında "Türkiye Şarkısı Nâzım" başlıklı yazısıyla 22 yıl öncesinin tartışmalarına yeni bir boyut ekliyor.

Aziz Nesin, Faik Bercavi'ye dayanarak Nâzım'ın Nüzhet Hanım'dan sonra ikinci eşi Ludmilla'nın temizliğe delice meraklı bir kadın olduğunu yazıyor. (s. 13-14)

Memet Fuat ise annesi Piraye'nin tanıklığına dayanarak Nâzım'ın ikinci eşinin Dr. Lena olduğunu belirtiyor ve annesinin anlattığı bir olayı aktarıyor:

Bir gece Nâzım'a Türk arkadaşları gelir. Biri Şükrü'dür, ötekilerin adı bilinmemekte... Önce Lena'ya ayıp olmasın diye Rusça konuşulur. Daha sonra coşarak Türkçe konuşmaya başlarlar. Lena, bunun üzerine sıkılır, başka işlerle uğraşır. Yatmadan önce de ocağın üzerine su koyar, yıkanmak için... Gece ilerler, ama konuşmalar yine Türkçe üzerinedir. Lena, öfkeyle yanlarından uzaklaşır, Nâzım da çok bozulur. Tartışmaların tadı kaçır ve konuklar gitmeye hazırlanırken içeriden Lena'nın sesi gelir:

"Nâzım, su ısındı, yıkanmayacak mısın?"

Sonrasını Piraye şöyle anlatıyor:

"Nâzım bir karış suratla soyunup hiçbir şey söylemeden yatağa girmiş, gözlerini yummuş, uyuyor. Onun bu davranışını izleyen Dr.Lena da, hiçbir şey söylemeden, yıkanması için ısıttığı bir

kova suyu getirip üstüne boca etmiş..."

Aziz Nesin, " 'Ben ördek değilim', sözünü Nâzım'dan çok kişi duymuştur. Yıkanmaktan, sudan hoşlanmıyordu. Hoşlanmaktan da öte sanki sudan korkuyordu", diyor.

Memet Fuat'ın buna yanıtı da şöyle:

"Doğrusu ben onun böyle bir korkusu olduğunu sanmıyorum. Deniz Harp Okulu'nu bitirmiş bir denizci, Kalamış'ta bizleri yelkenle dolaştırırken mutluluktan uçan Nâzım..."

Aziz Nesin'in anlatılan her şeyi sıcağı sıcağına not edip kitabına belge diye aldığını belirten Memet Fuat, Kemal Tahir ile bir anısını da şöyle anlatıyor:

Nâzım cezaevinden çıktıktan sonra Münevver Hanımla Kadıköy'de oturlurken, bir gün Çamlıca'ya Kemal Tahir gelir. Memet Fuat ile annesi bahçede şezlonglara uzanmış kitap okuyorlardır. Bir iki hoş beşten sonra Kemal Tahir, "Memet, bizi biraz yalnız bırakır mısın?" der.

Memet Fuat, yanlarından uzaklaşır. Kemal Tahir ile Piraye, bir süre konuşurlar. Kemal Tahir, "Sen iyice düşün, Piraye" diyerek gider.

Arkasını Memet Fuat'ın yazısından okuyalım:

"Merakla sordum. 'Ne istiyor? Neyi düşüneceksin?' Güldü:

'Deli saçması' dedi. 'Kemal bu, Nâzım'a kızmış, bana gelmiş...' "

'Ne istiyor?'

'Nâzım'a karşı kampanya yapacaktınız.'

'Ne kampanyası?'

Meğer o sabah Kemal Tahir, Nâzım'ın evine gitmiş, kapıyı Münevver Hanım açmış, 'Nâzım evde yok' diyerek onu içeri almamış. Oysa polisler karşı kaldırımdaymışlar. Yüzde yüz içerdeymiş Nâzım, Münevver Hanımın onu kapıdan çevirmesine ses çıkarmamış. Sonra cezaevindeyken Kemal Tahir'e verdiği bir söz varmış, yayımcılarla yapacağı anlaşmalara bir madde ekletecek, her kitabıyla birlikte onun bir romanını da bastıracaktı. Oysa 'Kuvâyı Milliye'yi İnkılap Yayınevi'ne satarken bu sözünde durmamış. Sabah da kapıdan çevrilince iyice tepesi atan Kemal Tahir, Çamlıca'da almış soluğu, 'Bu oğlanın kırdığı ceviz bini aştı, Piraye, buna karşı bir kampanya başlatalım, rezil edelim' diyormuş.

Baktım, annemin yüzüne. 'Öfke' dedi, "Geçer. İki gün sonra gene can ciğer olurlar."

Memet Fuat, yazısını "Nâzım her sabah tıraş oluyor, ama yüzünü yıkamıyor... Celile Hanının gözleri ise mavi..." diye bitiriyor.

Aziz Nesin'den tartışmalara açık bir başka kitap da yine Adam Yayınları arasında çıkan "Bir Vicdan Davası..."

Ali Nesin'in yayına hazırladığı bu kitapta da Aziz Nesin'in Türkiye Yazarlar Sendikası başkanlığından istifasının ve aşağılandığı iddiasıyla Tomris Uyar'ın açtığı tazminat davasının öyküsü anlatılmakta...

Aziz Nesin, mizahçılığı yanında tartışmaların da yazarıydı. Aramızdan ayrılması üzerinden beş yıl geçmesine rağmen yazdıklarının tartışmalara konu olması da bunu göstermiyor mu?

(Yeni Yüzyıl Gazetesi, 7 Ekim 1997)

YATAR BURSA KALESİNDE...

"Sözcükler" dergisinin 17. sayısında Nâzım Hikmet ile Cahit Sıtkı Tarancı'nın ilişkisini belgeleyen iki şiir yayınlandı. Cahit Sıtkı, Nâzım Hikmet için "Bir Şey" başlıklı şiirini yazıyor ve 1947 yılında bir dost aracılığı ile gönderiyor. İki bölüm olan şiirin Nâzım Hikmet'in de adının geçtiği son dizeleri şöyle:

*"Benerci Jokond Varaniîç Bedrettin
Hey kahbe felek ne oyunlar ettin
en yavuz evladı memleketin
Nâzım ağbey hapislerde çürür."*

Nâzım Hikmet de el yazısı ile "Bir Şey"ın altına
"Sevdalınız komünisttir.

On yıldan beri hapistir.

Yatar Bursa kalesinde" diye başlayan şiirini yazıyor.

Nâzım Hikmet'in bu şiiri Cahit Sıtkı'ya gönderip göndermediği ise bilinmiyor.

"Sözcükler"ın yayın yönetmeni Turgay Fişekçi, Nâzım Hikmet'in "Piraye"sinin arşivinde bulunan belgeyi yayınlarken "Nâzım Hikmet, şiiri okuyunca "bir garip kuş", "hapislerde çürür" gibi sözlerle, sevgiyle de olsa bir başkasının kendisine acıyarak bakmasından rahatsız olmuş" yorumunda bulunuyor ki, bence pek doğru değil bu...

Bilindiği gibi Cahit Sıtkı, "Bir Şey"i yazdığı yıllarda Nâzım Hikmet hapidedir. "Bir Şey"ın Nâzım Hikmet'in adının geçtiği ikinci bölümünü hiçbir dergi yayınlamaz. Şiir üç yıl sonra, Orhan Veli'nin çıkardığı 1.5.1950 tarihli "Yaprak" dergisinde yer alacaktır. Bu nedenle Nâzım Hikmet ile Cahit Sıtkı'nın bu ilişkisine, eskilerin deyişi ile bir "nazire" olarak bakılabilir.

Oysa Nâzım Hikmet'in Orhan Veli ile ilişkisi böyle değildir.

Cezaevinden Memet Fuat'a yazdığı bir mektupta Orhan Veli'yi "şekil yobazlığı" yapmakla suçlayacaktır. Nâzım Hikmet'in "yobazlık" dediği, kimi şairlerin hareketsizliği, yani "bir tek sesli şekli esas olarak almalarıdır." Bu yüzden de "Mithat Cemal ne kadar şekilperestse, Orhan Veli de o kadar şekilperesttir. İkisi de yobazdır."

Orhan Veli ise Nâzım Hikmet'in şekil bakımından çok ihti-

lalcı görünmesine rağmen eski şiire bağlı olduğunu vurgulayacak ve "Garip" şiirinin Nâzım Hikmet şiirinden üstün ve ileri olduğunu yazacaktır.

Nâzım Hikmet ile Orhan Veli'nin ilişkisi, bu kadarla kalmayacak, şiirlerine de yansımacaktır. Orhan Veli 1940 yılının nisan ayında "Kızılılık" başlıklı şiirini, hapisteki Nâzım Hikmet için yazacak, 1950'de affı için üç günlük açlık grevine bile yatacaktır.

"Kızılılık" şiiri şöyledir:

*"İlk yemişini bu sene verdi,
Kızılılık,
Üç tane,
Bir daha seneye beş tane verir,
Ömür çok,
Bekleriz; Ne çıkar?"*

İlahi kızılılık!"

Nâzım Hikmet de yurt dışına çıktığında, "Slavya Kahvesinde Şair Dostum Tavfer'le Yarenlik" başlıklı şiirinde şu mısralarla Orhan Veli'den söz edecektir:

*"Hele sabahları, hele baharda
Pırağ şehri yaldızlı bir dumandır
ve kızıl, kocaman bir elma gibi
Nezval geçer taze çıkmış kabrinden
paramparça yüreği de elinde
ve Orhan Veli'yle karşılaşmalar
Urumelihisari'ndan gelir o
ve telli kavağa benzer Orhan'ım
yüreciği delik deşik onun da."*

(Sabah Gazetesi, 24 Ocak 2009)

RADY FISH

İlk karşılaşmamız Nâzım Hikmet'in 90. yaşını kutlama törenlerinde olmuş, Nâzım'ın Tarabya önlerinden yurt dışına çıkışını çiçeklerle uğurladığımız gün. Daha doğrusu "dönüş"ünü... Boğaz'ın aydınlık yüzüne bakarak Nâzım Hikmet'i beklemişiz ikimiz de...

"Nâzım nasıl bir insandı?" diye sormuşum. Gözleri buğulanarak yanıtlamış: "Onu anlatmak ne mümkün? Nâzım için dört kitap yazdım, yalnız biri Türkçeye çevrildi. Şiirini, görüşlerini araştırdım, ama hepsi Rusça basıldı."

Haziran 1951'den ölümüne kadar Nâzım Hikmet'in yanında bulunan, beş ay kadar sekreterliğini yapan, en önemlisi de "Nâzım'ın Çilesi" kitabıyla şairin hayatını romanlaştıran araştırmacı yazar, gazeteci Rady Fish artık aramızda değil.

Ölüm haberini Moskova'da yaşayan şair Mustafa Öztürk verdi... Karısına bıraktığı sözlü vasiyete göre cesedinin yakılması ve küllerinin Türkiye'ye götürülerek Boğaz'a serpilmesi yönünde bir isteği varmış...

Bir de adının Türkiye'nin herhangi bir yerinde bir sokağa ya da bulvara verilmesini dilermiş ...

Bir dileği de Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Türkolog olarak ülkemizde çalışmak, hiç olmazsa kitaplarını Türkçede yayımlatabilmektir. Ki son nefesini verdiği ana kadar da, yine Mustafa Öztürk'ten biliyorum, Nâzım üzerine çalışıyordu.

Nâzım Hikmet üzerine yazdığı son yazısı şöyle noktalanıyordu: "Yeni Rusya'da ise son on yıl içerisinde Nâzım Hikmet'in bir dizesi bile basılmadı. Biraz imparatorluk heveslisi birtakım çabuk zengin olmuşların idareyi ele aldığı, sanatsal edebiyatın, gitgide daha çok, çalakalem dedektiflere ve iç gıcıklayıcı hanım romanlarına yerini terk ettiği, vokal sanatın 'cazgırlıktan', müziğin ise 'medya maymunluğu'ndan ibaret hale geldiği, anadilinde yazılmış olan klasiklerin, isyana teşvik edicilikle itham edildiği suçlamalarının basında kendisine yayın şansı bulduğu bir ülkede bu durum hayret verici olamaz."

Şikâyeti vardı yaşadıklarından...

Dilerim, hiç olmazsa yazdıkları Türk okuruna ulaşır bundan sonra. Başta, baskısı nicedir tükenmiş "Nâzım'ın Çilesi" olmak üzere kitapları yayımlanır. Bedeninin külleri Boğaz'ın sularına ka-

rışmasa da kelimeleri ile dolaşır aramızda...

Türkiye'nin ve Türklerin dostu idi, en çok da Nâzım Hikmet'in... Nâzım Hikmet sevgisi ve sevdası ile aydınlansın öteki dünyası da...

(Sabah Gazetesi, 16 Eylül 2000)

ŞAİRİN KİBRİT SUYU İLE İNTİHARI

İçinde bulunduğumuz 2002, dünyada Nâzım Hikmet yılı biliyorsunuz. Şairin hayatının bütün evrak-ı metrukesi pazara döküldü.

Kimileri de Necip Fazıl ile karşı karşıya getirmek istediler şairi...

İşbu vesile ile Necip Fazıl'dan bir hatırayı yeridir, sanırım...

Yahya Kemal, Bahriye Mektebi'nde Necip Fazıl'ın tarih hocasıdır.

Necip Fazıl'ın anlattığına göre üstat, bir yıl içinde yalnızca "Lösid" destanını okutmuştur.

O günleri şöyle yad etmektedir Necip Fazıl:

"Ağzı köpürerek büyük bir vecdle anlattığı bu destanda, (Lösid) tam ayağını üzengiye atıp eyere sıçramak üzereyken boru çalar, Yahya Kemal askerce olmasına çalıştığı bir temennah çakarak sınıftan kaçarcasına çıkar ve öbür derste, 'Nerede kalmıştık' diye sorup 'Lösid ayağını üzengiye atıyordu' cevabını alınca hikâyesine yine öncesinden başlayarak ve hep aynı noktada, (Lösid) ayağını üzengiye atarken fırlayıp giderdi. İstikameti de Büyükada..."

.Bir gün, birkaç derstir okulda görünmeyen Yahya Kemal'in hasta olduğu rivayeti yayılır.

Söylentiye göre Yahya Kemal intihara kalkmıştır.

Muhtemelen de âşık olduğu Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım yüzünden zehir içmiştir.

Bir kaç gün sonra okulda görülür.

Necip Fazıl ve arkadaşları üstada bir muziplik düşünürler.

Yahya Kemal sınıfa girince bütün öğrenciler ayağa kalkar.

Üstat, şaşkın ve perişan bir halde "Oturunuz" emrini verir.

Herkes oturur, fakat yalnızca Necip Fazıl ayaktaadır.

Yahya Kemal, "Niçin oturmuyorsunuz!" diyecek olur.

Necip Fazıl, "Sınıf namına bir maruzatım var" diye söze başlar ve ardını getirir:

"Kibrit suyu içerek intihara kalktığınızı duyduk. Bu yüzden sınıf adına üzüntülerimizi bildiririm."

Yahya Kemal, öfkeyle yerinden fırlar, not defterini çıkarır ve ç'leri j olarak telaffuz ederek sorar:

"Nümeronuz kaj?"

"1054."

"Bin kaj?"

“54 efendim...”

Ardından da Necip Fazıl hakkında “askeri edep ve terbiye” sınırını aşma suçundan müthiş bir rapor yazarak okul kumandanlığına verecektir.

Necip Fazıl, hikâyenin sonunu şöyle özetleyecektir:

“Bahriye Mektebi’nde saatle girilen ‘kodes’ isimli tahta dolabında galiba bir kaç saat kaldım.”

(Sabah Gazetesi, 21 Ocak 2001)

ORHAN SEYFİ, ŞAİRLERİ JURNAL MI ETTİ?

A. Kadir, Kuleli Askeri Lisesi ve Ankara Harp Okulu'nda okurken, Orhan Seyfi Orhon 1935-1936 yıllarında "Aydabir" adında bir dergi çıkarmaktadır. Dergide Sabahattin Ali'nin hikâyeleri ile Nâzım Hikmet'in şiirleri yayımlandığı için A. Kadir de, öteki arkadaşlarıyla "Aydabir"i okumaktadır.

Bir süre sonra A. Kadir'in başından "38 Harp Okulu" olayı geçecek ve Nâzım Hikmet ile yargılanacaktır.

Faşizmin dünyada kol gezdiği İkinci Dünya Savaşı sırasında da Orhan Seyfi, bu kez "Çınaraltı" adında bir dergi çıkarmaktadır.

İşte bu sırada "Yürüyüş" dergisinde A. Kadir'in "Bir İnsan" başlıklı şiiri ile Nâzım Hikmet'in İbrahim Sabri takma adıyla "Dünya; Dostlarım, Düşmanlarım, Sen ve Toprak" şiiri yayımlanacak ve Orhan Seyfi, her iki şairi de "Çınaraltı"nın 23 Ocak 1943 tarihli 70. sayısında yer alan "Allah Cümlenize Rahatlık Versin!" başlıklı yazısıyla sıkıyönetime jurnal edecektir.

Orhan Seyfi'nin A. Kadir'in şiiri üzerine yazdıkları şöyledir:

"Anlaşıyor ki, bu şiir, kapitalist rejimde askere alındığı için dövüşmeyen ve bu yolda canını veren menfi bir kahraman yoldaşın destanıdır. Şairi A. Kadir'i tebrik ederiz, doğrusu Türk gençlerine güzel dersler veriyorsunuz. Bizimkiler de böyle yapsınlar öyle mi?"

Daha sonra sözü Nâzım Hikmet'e getirerek yazısını şöyle noktalayacaktır:

"Yapılacak iş, bu şiiri yazan İbrahim Sabri'yi alkışlamak, hatta aynı mecmuanın geçen sayısında bir şiirde olduğu gibi (yumruklarınızı havaya kaldırıp) bir komünist selâmı vermek, ondan sonra da Türkçülük, vatanseverlik namına yataklarımıza girip rahat rahat, bol bol, horul horul uyumaktır. Allah cümlenize rahatlık versin!"

Bugün, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin "abi"lerinden A. Kadir'in ölümünün 17. yılı... Nâzım Hikmet'in bu yıl 100. doğum yılını kutlamaktayız.

Şiirimizin yüz akı bu iki şairimizin anısına önce Nâzım Hikmet'in, ardından da A. Kadir'in Orhan Seyfi'nin sözünü ettiği şiirlerini okuyun... Her iki şairimizi de saygıyla anmamıza bu vesile olsun böylece...

YURTTAŞLIĞINI ŞARKILARI DA BELGELİYOR

Nâzım Hikmet'in "Kuvâyı Milliye Destanı" 1943'te Ahmet Emin Yalman tarafından "Vatan" gazetesinde kısmen yayımlanmak istenecek, fakat olumsuz polemikler üzerine Nâzım, "Destan"ı yayımlamaktan vazgeçecektir. 1952-1957 arasını "tutuklu" geçiren Ruhi Su, bu yıllarda "Destan"ı bestelemeye çalışacak ve 1960'tan sonra da "Kadınlarımız"ı plak olarak yayınlayacaktır.

"Karlı Kayın Ormanında" şiirini 1956'da, Moskova yakınlarında bir köyde "günden güne memleketinden, halkından uzakta yaşamak" duygusuyla yazacak ve yıllar sonra 12 Mart Türkiye'si'nin İsveç'e attığı Zülfü Livaneli aynı duygularla bu şiiri besteleyecektir.

1957'de, ülkesine eli dokunacak kadar yaklaştığı bir gün yazdığı "Mavi Liman" şiiri de siyasal nedenlerle ülkesinden sekiz yıl uzakta yaşayan Cem Karaca tarafından notalara dökülecektir.

Şimdi de 30'lu yılların koridorlarında bir yolculuğa çıkalım.

"Mümtaz Osman" takma adıyla bir senaryo yazmıştır. Senaryo filme alınmaz ama, Mes'ud Cemil, film için yazdığı iki şiirin kaybolmasına izin vermeyecek ve bunları besteleyecektir. "Kanatları Gümüş Yavru Bir Kuş" ile "Martılar Ah Eder" başlıklı bu iki beste ise 1933'te Necip Yakup Tanju orkestrası eşliğinde M. Nuredin Selçuk'un sesiyle "Sahibinin Sesi" firması tarafından taş plağa kaydedilecektir.

Bunlara "Japon Balıkçısı", "Tahir'le Zühre Meselesi" ve "Seni Düşünmek" şiirlerinin öykülerini de eklemeli...

İşte bütün bu öykülerin somut belgesi "Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı" tarafından yayımlanan "Nâzım Hikmet Şarkıları" başlıklı video CD kitapta yer almakta...

2002, büyük şairin 100. doğum yılı ve bugünlerde yurttaşlığı tartışılıyor.

Bence bu tartışmaların gereği de yok, anlamı da...

1938'de tutuklanmasından 1963'te ölümüne kadar adı Türkçesinde yasaktı ama, Doğan Hızlan'ın da deyişiyle "bir protesto, bir isyan, bir mutluluk, bir kabulleniş" adına Türkçenin bir büyük şairi olarak her zaman yaşıyordu, bugün de yaşamakta... Bu yüzden Nâzım'ın Türkiye yurttaşlığına değil, bizim onun yurttaşlığına ihtiyacımız var.

Ayrıca yurttaşlığının o kadar çok ve somut belgesi bulunuyor ki, işte Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde annesi Celile

Hanım ile sergilenen resimleri ve kimi özel eşyaları... İşte, adına kurulan vakfın yayımladığı "Nâzım Hikmet Şarkıları"...

Bunca zulme karşı renk ve ses olarak kimliğini koruyan resimlerini görün, şiirlerinden bestelenen şarkılarını dinleyin...

Yurttaşlığının asıl belgesi bu resimleri ile şarkıları çünkü...

Ve elbette şiirleri...

(Sabah Gazetesi, 20 Mart 2001)

TARABYA OTELİ'NE HÜZÜNLÜ BİR HOŞÇAKAL

On yıl kadar önceydi, Nâzım Hikmet'in soneşi Vera Tulyakova, ilk kez İstanbul'a gelmişti. Nâzım Hikmet, o saçları saman sarısı, kirpikleri mavi Vera'ya diyesiymiş ki, "Ben ahir ömrümde bir daha İstanbul'u göremem. Ama sen gidersen Boğaz'da otur, bir duble rakı iç balıkla ve beni yâd et!"

Vera da İstanbul'a adım atar atmaz, hemen o günün akşamında Üsküdar'da, o zaman "Arap'ın Yeri" namıyla maruf meyhaneye revan olmuştu.

Ertesi gün de Tarabya Otel'i'nin önüne...

Çünkü, Tarabya Otel'i'nin önü, Nâzım Hikmet'in İstanbul'dan, dolayısıyla Türkiyesinden son kez ayrılışının hareket noktasıydı.

Yine böyle bir yaz günü, genç şairler aralarına Vera'yı da alarak Tarabya Otel'i önünde toplanmıştı. Boğaz'ın serin sularına kan kırmızı karanfiller bırakılmış, kâğıttan gemiler yüzdürülmüştü Nâzım Hikmet anısına...

Ben de Nâzım Hikmet'e sevgimi ve sevdami bir kâğıttan gemiye yükleyerek Boğaz'ın serinliği mavi sularına bırakmıştım o gün...

Ve "kaçış"ın hikâyesi anlatılmıştı:

Refik Erduran, bir "hızlı" motorla Adalar tarafından gelecek... Tarabya önlerinde birkaç tur atacak... O sırada Tarabya Otel'i'nde kalmakta olan Nâzım Hikmet, otelin hemen önündeki kıyıya inecek... Erduran'ın yatı, usulca kıyıya yaklaşacak... Nâzım Hikmet'i alıp, Kız Kulesi dolaylarında birkaç tur attıktan sonra, Karadeniz'e açılacaktır...

Bilindiği gibi, daha sonra da bir Romen tankerine rastlayan Erduran'ın yatı, Nâzım Hikmet'i Moskova'ya uğurlayacaktır.

"Eski İstanbul"luların dilinde ve gönlünde Tarabya, "şifa yurdu" olarak bilinmekte...

Çünkü havası, kalbe de gönüle de iyi gelmekte, şifa vermekte...

Tarabya Otel'i de varlığıyla bu şifa yurdunun simgesi, bir başka deyişle İstanbul mahreçli anıların abidesi...

Benim Tarabya Otel'i ile arkadaşlığım, "Yeşilçam" filmleri bir yana bırakılırsa, Nâzım Hikmet'ten çok sonraya denk düşmektedir.

Türkân Şoray-Rüçhan Adlı aşkının tanığı olamadım.

Leman ile Atilla Dorsay'ın düğünlerinde de bulunamadım.

O yıllar Tarabya Otel'i'nin şaşaalı ve şatafatlı yılları... He-

men her Türk filminin vazgeçilmez bir mekânı... Kimi filmde "fakir kız"ın kaderi, otelin aydınlık salonunda kararacaktır. Kimi filmde ise "esas oğlan" düşlerinin prensesiyle Tarabya'nın altın ışıklı bir odasında geleceğinin yolculuğuna çıkacaktır.

İç mekânı olmasa dahi, kapı önü siyah-beyaz "Yeşilçam" filmlerinin dekoru olarak yer alacaktır mutlaka...

Ben, Tarabya Otel'i'nin "düşkünlük" zamanına rast geldim.

5-6 yıl kadar önce, "Divan" adı altında bir şiir çeviri çalışması nedeniyle Tarabya Otel'i'ni mekân tutmuştuk, Hüseyin Baş, Ergin Ertem, Cevat Çapan ve Erdal Alovera ile...

"Divan'ın karşı tarafında ise Portekizli şairler...

Bir hafta kadar konuk olarak ağırladı bizi Tarabya Otel'i...

Geçen zaman, koltuklarını, masa ve sandalyelerini anıların künyesinden düşmüştü. Perdeler, geçmişlerinden utanır olmuştular. Halılar ve döşemeler, son nefeslerini vermek üzere idi, bir daha şatafatın ışığı ile ne zaman aydınlanırdı yüzleri? Tavandaki avize, kapıdaki tokmak, koridordaki koltuk, merdivendeki trabzan da aynı terk edilmişlik duygusu içinde hayatlarının son demlerini yaşıyor gibiydiler.

Ama adı "şifa yurdu" ya, Boğaziçi ile yüz yüze herhangi bir odasının penceresi önünde durun...

Boğaziçi, "ebedi hayat"ı bağışlayan bir ırmak misali ayaklarınızın ucu altından akacaktır... Kanlıca'nın, Beykoz'un, hatta ta Usküdaı'm kalbine vuran güneşin ışığı, rengini Boğaz'ın serinliğinden süzerek kalbinizi ve gönlünüzü aydınlatacaktır...

Şimdilerde Tarabya Otel'i de İstanbul'un anılar galerisinde yerini almak üzere...

Geçmişin giysilerinden soyunan bedeni, bir başka kimlikle hayatını sürdürecektir artık...

Benimse gövdem ve gönlüm, onun Boğaz'a bakan bir penceresinde, hayatının şifasını arayan bir "hayal" olarak kalacak bundan böyle...

(Sabah Gazetesi, 3 Ağustos 2002)

NÂZIM'IN GÜNEŞLİ RÜZGÂRI SOLDU

Bizim kuşak, şiirleriyle büyüse de Nâzım Hikmet ile yüz yüze tanışamadı. Ama son eşi Vera Tulyakova'yı tanıma şansına erebildi.

Vera Tulyakova Hikmet, 9. TÜYAP Kitap Fuarı için on günlüğüne İstanbul'a gelmişti. Nâzım'ın "hasretimin şehri" dediği İstanbul'a ilk geliyordu bu Vera'nın. On gün boyunca, özellikle Nâzım Hikmet'i konuşmuş, ben de izlenimlerimi "Güneşli Rüzgârı Nâzım"ın başlığı altında bir kitapta toplamıştım. Geçen yılın haziran ayında bu kez Moskova'da bir daha görüşmek nasip olmuştu Vera ile... Müze haline getirdiği Nâzım'ın evinde kendi eliyle yaptığı çörekleri, demlediği çayları sunmuş, yine Nâzım üzerine konuşmuştuk.

Şimdi Nâzım Hikmet'in ömrünün sonbaharında tanıştığı, beş yıl evli kaldığı, son şiirlerinde sık sık "saçları saman sarısı, kirpikleri mavi" diye mısralar düşürdüğü bu kadın da ayrıldı dünyamızdan.

Peki, kimdi Vera Tulyakova Hikmet?

İlk karşılaştığımızda her "ince" kadın gibi doğum tarihini atlayarak şöyle anlatmıştı ömrünün macerasını:

"Moskova'da doğdum. Ailemin tek kızıydım. Annem Volga ırmağının üzerinde bulunan Saratov kentinden. Hem annem, hem babam ailelerinin son çocuklarıydı. Annem, babamla evlenince Moskova'ya gelmişler. Babamın annesi, yani babaannem çok kültürlü bir kadındı. Eski Rus kültürleri ile çok yakın bir ilişki içindeydi. Bu yüzden 1917 Devrimi'nden önceki eski Rus ailelerinde olduğu gibi çocuklarını öyle eğitmek isterdi. Onun bu isteği üzerine bana bakmak ve eğitmek üzere bir kadın tutuldu. Bu, Alman asıllı, Antonina Aul adında, çok iyi bir kadındı, yaşlıcaydı. On üç yaşıma kadar bana bakan ve eğiten işte bu kadındır."

İkinci Dünya Savaşı patladığı zaman Vera'nın ailesi Moskova'dan uzakta bir Tatar köyüne gönderilir. 1943'te de babasını kaybeder savaşa.

On yıl ilköğrenimini yaptıktan sonra, annesi çocuk doktoru olmasını istemektedir. Ama o 1950'de gizlice sinema enstitüsüne kaydını yaptırır. İki yıl okuduktan sonra da evlenir. Bir yıl sonra bir kızı olacak ve enstitüyü bitirdikten sonra da bir kukla tiyatrosunda çalışmaya başlayacaktır.

İşte tam bu sırada Vera'nın "hayatımızda bir dramın işareti"

dediği olay meydana gelir.

Bu, Nâzım Hikmet ile tanışmasıdır.

Nâzım, o sıralar Moskova'da yaşamaktadır. Yalnız Sovyetler Birliği'nde değil, dünyaca da ünlü bir şairdir. Adı gazete sayfalarından eksik olmaz, radyoda konuşmalar yapar. Ama halktan uzak bir yaşantısı vardır, çünkü o dönemde ünlü kişilerin halk arasına karışması biraz zordur.

Bu sırada "Soyuzmultifilm" stüdyosunda çalışan Vera, bir Arnavut masalından, çeşitli ülkelerin çocuklarına gösterilecek bir film yapmakla görevlendirilir. Ressamlar işe karışınca kadar her şey yolunda gider. İş, Arnavut yaşamı üzerine bilgilere gelince tıkanır. Çünkü hiç kimse Arnavutların nasıl giyindiklerini, nasıl davrandıklarını bilmemektedir.

Ve çalışma durur. Bu konuları bilen bir danışmana gereksinimleri vardır.

Bir gün sinema yönetmenlerinden biri, "Neden Nâzım Hikmet'e baş vurmuyorsunuz, tarihte Arnavutların Türkler ile yakın ilişkileri vardı. O, bu konuları bilebilir" der.

Bu işi de Vera üstlenir.

Önce Yazarlar Birliği'nden iki telefon numarasını alır Nâzım'ın...

Fakat telefon etmeye çekinir, birlikte çalıştığı yönetmen arkadaşı Valentina Brumberg'den rica eder.

Nâzım, hemen gelebileceğini söyler Vera'ya.

Vera ile Brumberg, zaman yitirmeden Nâzım'a giderler. Kapıyı Nâzım açar. Üstlerini çıkarmalarına yardım eder.

Ortasında kocaman bir masa bulunan bir odaya geçerler.

Nâzım'ın yanında Ekber Babayef vardır.

Vera, derdini anlatır.

Nâzım, bir kurşun kalemle yoksul bir köylü çocuğunun nasıl olması gerektiğini çizer bir kâğıda.

Ve film hakkında konuşmak için stüdyoya gelmeye razı olur.

"İşte böyle" diyordu Vera Tulyakova, "1955 yılının ayazlı bir aralık ayı idi ilk karşılaştığımızda, aşkımı nasıl duyumsadım, nasıl öğrendim? Önce nasıl göründü bana, nasıl bir kılıkta, söylemek güç. Herhalde aşktan önce Nâzım'ı özlemeyi öğrendim. Evet, evet bununla başladı her şey, özlemle..."

Ama aralarında aşk, asıl 1957 yılının güzünde filizlenecektir.

Ve bu özlem de Nâzım ile Vera'yı bir yıl sonra onları beş yıl sürecek bir evliliğe götürecektir.

Vera Tulyakova da şimdi Nâzım Hikmet ile aynı toprakta, bir yastığa baş koyacak artık.

Bütün yüzyılların bütün büyük aşkları ve âşıkları misali...

(Sabah Gazetesi, 20 Mart 2001)

Nâzım Hikmet üzerine yazılmış onca metin arasında, Durbaş'ın yazdıkları, ustaya yazılan özlem dolu, eleştirel, yer yer hirçin, yer yer sevecen ve onu anlamının gizli formüllerini barındıran kişisel mektuplar olarak okunmalı ve Nâzım Hikmet literatüründe istisnai yerini almalı. Türk şiirinde toplumcu geleneğin önemli şairlerinden pek azı, edebiyat tarihine yönelik kuramsal bir yaklaşım geliştirmiş, tarihçi kimliği ile kuramsal donanımını iç içe geçirecek bir yaratıcılığa sahip olmuştur. Refik Durbaş külliyyatının bir başarısı da, başta Nâzım olmak üzere çok sayıda edebiyatçı üzerine çalışmalarla dolu tarihçilik çabalarından kaynaklanıyor.

Vera Tulyakova ise Nâzım Hikmet'in hem şiirinde hem hayatında, çok konuşulmuş ama az bilinen bir yere sahip.

Nâzım Hikmet'in son aşkı, çalışma arkadaşı, dostu ve "saçları saman sarısı kirpikleri mavi" dizesinin muhatabı Vera Tulyakova ile Refik Durbaş'ın yaptığı uzun konuşma, bu "yer"e şiirsel ve kişisel olarak bakılmamış pencerelerden bakıyor.

Vera Tulyakova, çeşitli biçimlerde anılarını yayımlamış olsa da, Nâzım'a verdiği sözü tutmak için İstanbul'a ilk gelişinin heyecanı ile Refik Durbaş'ın sorularına verdiği cevaplar özel bir önem taşıyor. Vera'nın samimi, hazırlıksız ve hâlâ aşık yüzünü, Vera mitolojilerinden en uzak, Nâzım'ın Vera'sına en yakın Vera'yı anlatıyor.

9 786055 968137